

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI),
JUTIKKALAN KARTANO**

**KAIVAUSKERTOMUS
INVENTOINTI JA KOEKAIVAUS 1999**

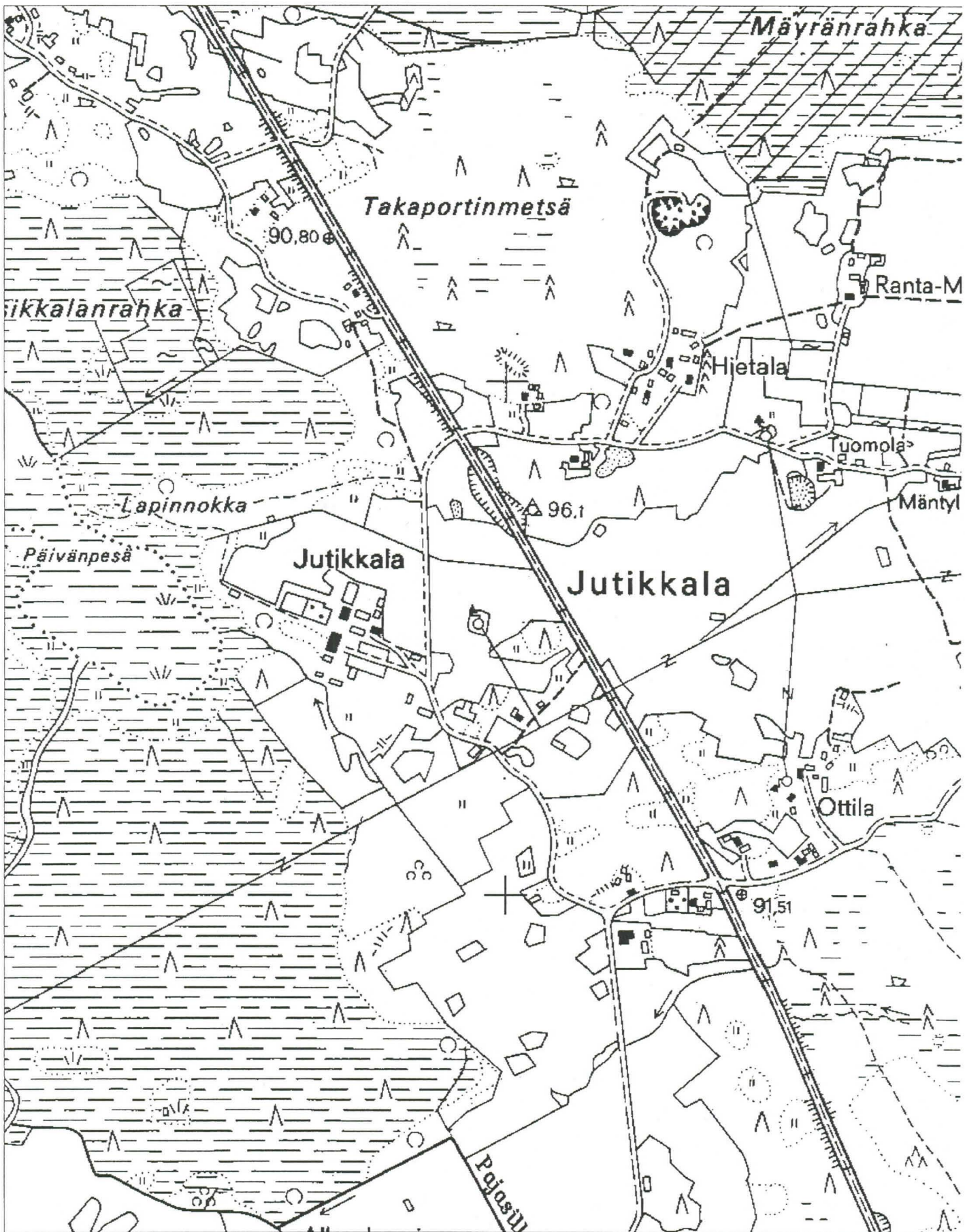
**Georg Haggrén
Museoviraston rakennushistorian osasto**

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde: Valkeakoski (ent. Sääksmäki), Jutikkalan kartano
Peruskartta: 2132 02 Sääksmäki
Peruskoordinaatit: X = 6782 50, Y = 2502 70, Z = 85-90 m/mpy
RekNro: Jutikkala 3:34
Kiinteistötunnus: 908-425-3:34
Maanomistaja: Jutikkalan säätiö
Tutkimuksen laatu: Koekaivaus
Kohteen ajoitus: Myöhäisrautakausi - 1850
Kenttätyönjohtaja: FL Georg Haggrén
Piirtäjä: HuK Terhi Mikkola
Tutkimuslaitos: Museovirasto, Rakennushistorian osasto
Kenttätyöaika: 10.6., 9.-12.8., 8.-9.9.1999
Tutkimuskustannukset: 40000 mk, Jutikkalan säätiö
Esinelöydöt: Kansallismuseon kokoelmat, historiallisen ajan kokoelmat
KM 99063: 1-128 (Kaivauslöydöt)
Kansallismuseon kokoelmat, esihistorian kokoelmat
KM 31580 (Puutarha, irtolöytö, ristiriipus)
KM 32033:1-3 (Kokkomäki, kalmistolöytöjä)
Rakennusfragmentit: -
Mustavalkonegatiivit: 124427:1-47
Diapositiivit: 124428:1-39 *AO 44019-44025*
Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka:
Museovirasto, Rakennushistorian osaston arkisto (MV:RHOA),
Ritarihuone, Helsinki
Kaivauskertomuksen kopiot:
Museoviraston Arkeologian osaston arkisto, Hämeen museo,
Jutikkalan säätiö.
Aikaisemmat arkeologiset tutkimukset:
Valkeakoski, Jutikkala, Muuntajanmäki (Hirviluoto 1990)

VALKEAKOSKI, JUTIKKALA

Ote peruskartasta MML PerusCD 1996, nro 2132 02

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 JUTIKKALAN ESIHISTORIA JA AIEMMAT ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET	4
3 JUTIKKALAN KARTANON HISTORIA	5
4 JUTIKKALAN RAKENNUKSET JA TONTTIMAA	7
5. TUTKIMUSMENETELMÄT	11
6 MAASTOINVENTOINTI	12
7 KOEKUOPITUS	14
8 KAIVAUSALUEET	15
9 LÖYDÖT	16
10 YHTEENVETO	21
LÄHTEET	23

LIITTEET

1. Karttaluettelo
2. Mustavalkonegatiiviluettelo
3. Dialuettelo
4. Löytöluettelo
5. Luuluettelo
6. Yhteysluettelo
7. Inventointihavainnot
8. Ote geometrisesta kartasta v. 1767
9. Ote isojakokartasta v. 1810

1 JOHDANTO

Valkeakosken (ent. Sääksmäen) Jutikkalan kartanon arkeologiset tutkimukset aloitettiin kesällä 1999 Jutikkalan säätiön ja akateemikko Eino Jutikkalan aloitteesta. Tutkimusten tarkoituksena oli paikantaa Jutikkalan keskiaikainen tonttimaa. Kartanon nykyinen päärakennus sekä muut tonttimaalla sijaitsevat rakennukset ovat vuodelta 1839 tai sitä nuorempia.

Akateemikko Eino Jutikkala otti keväällä 1999 yhteyttä tutkija FM Tuula Heikkurinen-Montelliin Museoviraston arkeologian osastolta sekä Muuntajanmäen kaivauksia johtaneeseen eläkkeelle jääneeseen tutkija FM Anna-Liisa Hirviluotoon. Koska Jutikkalan tutkimusten tavoitteet koskivat lähinnä historiallista aikaa, Tuula Heikkurinen-Montell kääntyi Museoviraston rakennushistorian osaston tutkija FM Marianna Niukkasen puoleen. Tutkimukset päätettiin toteuttaa rakennushistorian osaston alaisuudessa, mutta yhteistyössä arkeologian osaston kanssa.

Jutikkalan tutkimukset aloitettiin maastoinventoinnilla 10.6.1999. Lupaavien tulosten vuoksi kartanon tonttimaalla tehtiin 9.8. alkaen viikon mittainen koekaivaus, jota jatkettiin vielä kahtena päivänä syyskuussa. Kenttätöistä vastasi FL Georg Haggrén piirtäjänään HuK Terhi Mikkola. FM Olli Soinin johtamasta Museoviraston Pirkanmaan muinaisjäännösten hoitoryhmästä saatiin avuksi kaksi kaivajaa. Syyskuun kenttätöihin osallistuivat FM Tuula Heikkurinen-Montell ja FM Mirikka Lappalainen. Myös akateemikko Eino Jutikkala osallistui kaivuutyöhön lähes päivittäin.

Esinelöydöt puhdistettiin syyskuussa, jolloin HuK Terhi Mikkola myös luetteloi ne. Luettelointi tehtiin Access-tietokantaohjelmalla. Maaliskuussa 2000 Terhi Mikola piirsi puhtaaksi kaivauskartat. Jutikkalaan liittyvän kartta- ja arkistomateriaalin keräämistä edesauttoi allekirjoittaneen vuosina 1998-1999 Museovirastolla tekemä Valkeakosken (ent. Sääksmäki) Rapolan kartanon historian selvitys.

Kaivausten päättyessä niistä kerrottiin 9.9.1999 Hämeen Sanomissa sekä Valkeakosken sanomissa. SKAS-lehden numerossa 3/1999 julkaistiin Jutikkalan tutkimusten alustava esittely.

2 JUTIKKALAN ESIHISTORIA JA AIEMMAT ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET

Sääksmäen asutus keskittyi rautakauden lopulla ja varhaiskeskiajalla kahden puolen Vanajaveden kapeikkoa. Sen pohjoispuolisten harjujen etelä- ja lounaisrinteille syntyi rautakauden kuluessa pitkänomainen asutusrypäs keskuskylinään lännestä alkaen Salo, Rapola, Voipaala, Huittula ja Ritvala. Yhdessä nämä kylät muodostivat Sääksmäen Kirkonpuolen, josta kehittyi koko pitäjän keskus.

Eteläinen asutus keskuksenaan Tarttilan kylä ryhmittyi Saarioisjärven ympärille. Historiallisella ajalla Vanajaveden eteläpuolista osaa kutsuttiin Saarioispuoleksi. Kirkollisesti se kuului Sääksmäen kirkkopitäjään, mutta hallinnollisesti se oli osa

Saarioisten hallintopitäjää. Saarioispuolella olivat pitäjän sekä koko Sääksmäen kihlakunnan ainoat keskiaikaiset kartanot Jutikkala, Lahinen ja Solberga. Kirkonpuolen ja Saarioispuolen ohella Sääksmäkeen kuuluivat Rautunselän länsipuolella "veden takana" sijainneet myöhään asutetut Vesikansan ja Metsäkansan alueet.

Saarioispuolen vanhojen kylien pellot ovat osin multamaata, mutta pääosin savimultaa. Vaikka seutu on asutettu jo rautakaudella, oli Kirkonpuoli varhaisen peltoviljelyn kannalta sitä edullisempaa aluetta.

Saarioisjärven länsipuolelta Saaren, Sillantaan ja Päivölän (ent. Solberga) kylien alueelta on rautakautisia muinaisjäännöksiä (mm. kalmistoja ja kuppikiviä). Pitkään epäiltiin sen sijaan, että rautakautinen asutus Saarioisjärven itäpuolella olisi ollut vähäistä.

Vuonna 1987 löytyi n. 300 m Jutikkalan kartanon tonttimaasta itään peltojen takana olevasta Muuntajamäestä sekä röykkiö- että polttokenttäkalmisto, joita tutkittiin vuonna 1990 arkeologisin kaivauksin. Tällöin tutkittiin yksi röykkiö, joka voitiin löytöjen perusteella ajoittaa 600-700-luvuille eli merovingiaikaan. Polttokenttäkalmiston löydöt ajoittuvat merovingi- ja viikinkiajalle, mahdollisesti jopa 1000-luvulle. (Hirviluoto 1997.) Myös Jutikkalan pohjoispuolella sijaitsevasta Kantalasta on löytynyt muutamia röykkiöitä, jotka saattavat olla rautakautisia.

Kesän 1999 tutkimuksissa löytyi kartanon pohjoispuolisen pellon takaa noin 200 m kartanolta luoteeseen myöhäisrautakautinen(?) polttokenttäkalmisto sekä noin 200 m kartanolta pohjoiseen rautakautinen röykkiö (Ks. Luku 8). Myös Jutikkalan tonttimaalta talletettiin rautakauden lopun keramiikkaa. Jutikkalassa onkin ilmeinen asutusjatkuvuus rautakaudelta nykyaikaan asti.

3 JUTIKKALAN KARTANON HISTORIA

Sääksmäen Jutikkala on Hämeen harvoja keskiaikaisia kartanoita. Sääksmäellä ja koko Sääksmäen kihlakunnassa niitä on ollut kaikkiaan kolme: Jutikkala, Lahinen ja Solberga.

Jutikkala mainitaan ensi kerran vuonna 1340, kun 25 sääksmäkeläistä asetettiin kirkonkiroukseen heidän kieltäytyttyään maksamasta kirkon vaatimaa veroa. Yksi niskoittelijoista oli Melico de Iudicala eli Mielikko Jutikkalasta. Viimeistään vuonna 1420 Jutikkalassa on ollut rälssin asumakartano, jota lienee isännöinyt Henric Bitz. Keskiajan lopulla ja 1500-luvulla kartano oli mm. Bitz- ja Tasainen (aat. Hufvudsköld)-rälssisukujen jäsenten hallussa. 1520-luvun lopulta vuoteen 1661 Jutikkala oli jaettuna kahteen osaan, joista toisen omistajat asuivat kartanossa, mutta toinen puolisko lienee ollut lampuotien viljelyksessä. Myöhemmin kartano on ollut von Birckholtz-, Blåfield- ja Jutikkala-sukujen omistuksessa.

Jutikkala mainitaan ensi kerran vuonna 1340, jolloin Melico de Judicala oli 24 muun sääksmäkeläisen tavoin niskuroinut ja kieltäytynyt maksamasta vaadittuja kymmenysveroja. (REA 99.; Jutikkalan kartanon historiaa käsittelevä luku on pääosin koottu teoksista Jutikkala 1994, Jutikkala & Nikander 1946 ja Suvanto 1995 (mikrofilmiliite))

Jutikkalaan oli jo vuoteen 1420 mennessä muodostunut rälssin asumakartano. Tuolloin herra Henric Bitz (Hendrich Bitz) laati kartanon omistuksista maakirjan. Siinä mainituista erämaista on säilynyt lyhyt 1500-luvun jälkipuolella tai 1600-luvulla kopioitu ote (UUB B76 sisäkansi). Myöhempi ritari, valtaneuvos, Turun linnan päällikkö ja Etelä-Suomen laamanni Henric Bitz on luultavasti ollut tuolloin Jutikkalan omistaja. On siis mahdollista, että kartano on piispa Konrad Bitzin lapsuuden koti. Sittemmin, vuosisadan puolivälissä Henric Bitz itse oli siirtynyt asumaan Kemiön Viikkiin. Edellä mainittu aiemmin tuntematon lähde selittää Henric Bitzin 1400-luvun lopulla eläneiden lasten ja lastenlasten perintöoikeuden Jutikkalaan.

Vuonna 1448 Jutikkalaa emännöi rouva Karin (hustru Kadhrin). Tuolloin vahvistettiin Jutikkalan ja Kalvolan Keikkalan välinen raja (FMU III 2720). Koska Jutikkalaa hallinnutta Karinia kutsuttiin rouvaksi, oli hän todennäköisimmin rälssimiehen leski. Tieto Jutikkalan ja läheisen Lahisten kartanon välisestä rajasta on noin vuodelta 1467. (FMU IV 3001)

Vuosina 1479 ja 1482 Jutikkalaa isännöi Olof Jönsson, joka lienee samainen Sääksmäen kihlakunnantuomari, joka 1480-luvun alkupuolelta lähtien omisti Lahisten kartanon. Kihlakunnantuomari Olof Jönssonin puoliso oli Anna Ericsdotter Bitz, piispa Konrad Henrici Bitzin veljentytär. Piispan toisen veljen Klaus Henricsson Bitzin poika ritari Knut Bitz päiväsi 12.2.1494 testamenttinsa Jutikkalassa (FMU V 4538).

Syksyllä 1498 rälssimies Mats Philpusson solmi vaimonsa Karin Andersdotterin puolesta Turussa erään perintösopimuksen, jonka mukaan hän puolisoineen sai Jutikkalan kartanon (Judikala gårdh) kaikkine tiluksineen sekä kaikki muut tilat, jotka Karinin äiti Ingeborg Håkansdotter (Frille) oli omistanut. (FMU VI 4803) Karin Andersdotter oli Knut Bitzin sisarpuoli eli Klaus Bitzin vaimon Ingeborgin tytär tämän ensimmäisestä avioliitosta Anders Henricssonin (Lindelöf) kanssa.

Mats Philpusson oli ainakin vuosina 1497-1511 Ala-Satakunnan kihlakunnantuomarina ja lienee paljolti asunut suvun pääkartanossa Kokemäen Vuolteella. Hän vaikutti kuitenkin myös aktiivisesti Sääksmäellä, mahdollisesti jopa kirkonisäntänä, joten Jutikkala tuskin oli yksinomaan lampuotien hoidossa, vaikka hänen aikanaan niitäkin kartanolla oli.

Mats Philpussonin ja hänen vaimonsa jälkeen Jutikkala periytyi ilmeisesti heidän ainoalle lapselleen, nimeltään tuntemattomalle tyttärelle, joka oli naimisissa ahvenanmaalaisen rälssimiehen Erik Slukin kanssa. Sluk joutui 1526 lähtemään maanpakoon vehkeilyään kuningas Kustaa Vaasaa vastaan. Lopulta omaisuus periytyi pariskunnan kahdelle tyttärelle Karinille ja Agnekselle.

Karin Erikdotterin puoliso oli Henrik Jönsson Kirjuri, jonka suvun asuinkartano oli Mynämäen Aarlahti. Pariskunta lienee 1540-luvulta lähtien asunut Kokemäen Vuolteella. Heidän poikansa Hartvig Henriksson peri noin 1570 vanhempiensa omistaman puoliskon Jutikkalasta. Kaarle-herttua mestautti kuningas Sigismundin kannattajiin kuuluneen Hartvigin vuonna 1599.

Jutikkalan toinen puolisko periytyi 1500-luvun alussa Agnes Erikdotterille, jonka puoliso oli varsinaissuomalainen rälssimies Henrik Tasainen. He asuivat Jutikkalassa. Henrik

Persson Tasainen kuoli 1556 ja Agnes Eriksdotter 1560-luvun alussa. Kartanon puolikas jaettiin heidän neljälle pojalleen ja yhdelle tyttärelleen. Pojista mm. Hattulassa ja Vehmaalla kruununvoutina toiminut Göran Henricsson (lisänimeltään Stråbock) asettui Jutikkalaan.

Jutikkalassa oli jo 1500-luvun puolivälissä kolme torppaa. Niistä 1565 mainittu Onnela kuului Henrik Jönsinpoika Kirjurin omistamaan puoliskoon. Jo 1529 mainittu Hietaby sekä sen kanssa 1556 mainittu Itkonsaari kuuluivat Henrik Tasaisen puoliskoon. Onnela sijaitsee kartanon eteläpuolisen suuren suon takana nykyisessä Munteen kylässä, josta myös sittemmin sotilasvirkataloksi muodostunut Itko on erotettu. Kartanon pohjoispuolella sijainnut Hiedan eli Hietabyn torppa pysyi puolestaan osana Jutikkalan kylää ja kartanoa. (KA: UHL Konttori Gar1 s. 617v-.)

Hartvig Henrikssonin osuus Jutikkalasta periytyi hänen sisarelleen Elin Henriksdotterille, joka oli ratsumestari Melcher Beckin leski. Vuodesta 1634 kartano kuului everstiluutnantti Johan Bäckille (i Finland), joka kuoli 1661. Jutikkalan toisen puoliskon omistanut Göran Henriksson kuoli ennen vuotta 1604, minkä jälkeen kartanon peri hänen 1619 kuollut poikansa Henrik Göransson. Tämän poika kapteeniluutnantti Göran Henriksson Hufvudsköld peri isänsä osuuden Jutikkalasta ja sai 1661 haltuunsa toisenkin puoliskon kartanosta. Kapteeniluutnantti Hufvudsköld kuoli 1678, minkä jälkeen hänen pojistaan hovijunkkari Erik Hufvudsköldistä ja luutnantti Göran Hufvudsköldistä tuli kartanon omistajia.

Isonvihan jälkeen 1720-luvun alussa Jutikkalan osti sihtööri Gustaf Johan von Birckholtz, jolta kartano periytyi hänen tyttärelleen Eva Katariinalle ja tämän puolisolle luutnantti Henrik Blåfieldille. Heidän kuoltuaan kartano oli aluksi 1765-1783 jakamattoman perikunnan ja sen jälkeen vuoteen 1803 kapteeni Anders Blåfieldin hallussa. Kapteeni Blåfieldin jälkeen kartano kuului jälleen perikunnalle. Osa Jutikkalasta siirtyi 1806 kihlakunnantuomari Karl Johan Blåfieldille, joka 25 vuotta myöhemmin sai loputkin kartanosta haltuunsa. Vuonna 1834 kuolleen K. J. Blåfieldin leski Aurora Blåfield hallitsi kartanoa vuoteen 1854, jonka jälkeen se siirtyi hänen pojilleen.

Vuonna 1872 Jutikkalan osti rusthollari Fredrik Takkula, joka ajan tapan muutti nimensä kartanon mukaan. Vuosina 1898-1923 kartano oli hänen poikansa FM Kaarle Fredrik Rinteen omistuksessa. Tämän jälkeen kartanoa isännöi vuosina 1923-1979 lakit. iis. Ossian Rinne. Ennen kuolemaansa hän myi kartanon pellot ja testamenttasi näin kertyneet varat Jutikkalan säätiölle, jonka tarkoituksena on ylläpitää kartanon rakennuksia ja puutarhaa kartanomuseona.

4 JUTIKKALAN RAKENNUKSET JA TONTTIMAA

Koska Jutikkala on vanhaa rälssiä, voudintileissä ja läänintileissä on vain niukasti sitä koskevaa tietoa. Tiettävästi ensimmäisen kartan kartanosta ja sen maista laati maanmittari Lars Forssell vuonna 1696. Valitettavasti tämä kartta ja siitä mahdollisesti tehdyt kopiot ovat hävinneet. Kartan selitysosasta on säilynyt ainoastaan Hiedan torppaa koskeva osuus. (KA: UHL Konttori Gar1 s. 617v-.) Myös Gustaf Nycopensuksen kartasta 1700-luvulla laatima kopio on tiettävästi kadonnut. (KA Uudenmaan ja Hämeen maanjako-oikeus 42: Ägodelningsrätt å Judickala allodialsäteri 26.10.1796 s. 599v.)

Keskiaikaisen Jutikkalan rakennuksista ei ole tietoja, mutta kartanossa asuneiden omistajien korkean yhteiskunnallisen aseman vuoksi voidaan olettaa, että Jutikkalassa on jo varhain ollut säädynmukainen päärakennus. Uuden ajan alussa päärakennuksia on saattanut olla toinenkin, koska kartano oli jaettu kahden sukuhaaran kesken.

Vuodelta 1683 tiedämme, että kartano oli vain "riittävästi" (sv. nödtorftigt) rakennettu eikä se esimerkiksi Sääksmäen muihin kartanoihin verrattuna ollut erityisen edustava. Viljelykset oli tuolloin jätetty neljän lampuodin hoitoon (KA 6964). Viimeiset Hufvudsköldit lienevät rakentaneet uuden päärakennuksen 1600-luvun lopussa, sillä Jutikkalassa tiedetään 1700-luvun alussa olleen kahdeksan tulisijaa (sv. eldstäder). Pääosa niistä, mahdollisesti jopa kaikki ovat sijainneet päärakennuksessa. Tiedot ovat peräisin ylellisyysveroluettelosta, joten niillä tarkoitettaneen kaakeliuuneja. Tavallisia uloslämpiviä uuneja oli Sääksmäellä tuohon aikaan varmasti useammassa kuin neljässä uuniveroa maksaneessa taloudessa. (KA 8128)

Vuonna 1737 Jutikkalan kartanon mainitaan olleen hyvin rakennettu. Todennäköisesti Jutikkalaan oli monien muiden Sääksmäen kartanoiden tapaan isonvihan jälkeen 1720-1730-luvuilla rakennettu uusi päärakennus. (KA 8227 s. 4135.)

Vanhin säilynyt kartta Jutikkalasta on vasta vuodelta 1767, jolloin maanmittari Israel Grundström kartoitti kartanoon kuuluneet pellot. (Hämeen MMT: Sääksmäki 6: (kartta ja selitysosa), MML: Sääksmäki H 73 6/6 (moderni kopio edellisestä)). Kartasta näemme, että päärakennus tontteineen sijaitsi tuolloin samalla paikalla kuin nykyäänkin. Grundström jakoi 1760-luvulla pellot niiden hedelmällisyyden ja maanlajien mukaan neljään eri luokkaan. Ajan maanviljelystekniikan kannalta parhaita peltoja olivat tonttimaata lähinnä olevat eli luoteispuoleinen Niemipelto ja itäpuolinen Mäkiäita. Koska nämä hiekan- ja savensekaiset multavat pellot soveltuivat parhaiten alkeellisen peltoviljelytekniikan avulla viljeltäviksi, voidaan olettaa, että ne ovat Jutikkalan vanhimpia peltoja.

Keskiajalla ja uuden ajan alussa kylien ja kartanoiden tonttimaat sijaitsi peltojen läheisyydessä. Useimmiten tonttimaat on aurinkoisessa mäenrinteessä. Siksi voitiin perustellusti olettaa, että Jutikkalankin keskiaikainen ja 1500-1600-luvuilla käytetty tonttimaat sijaitsi vanhimpien peltojen laidalla. Vanhin viljelynimistö viittaa siihen, että pellot on nimetty nykyiseltä tonttimaalta käsin: Niemipelto luoteessa, Kangarinta pohjoisessa, Mäkiäita idässä ja Peräpelto viimemainitun itäpuolella (FT Saulo Kepsun suullinen tiedonanto). Joukko muita, osin torppien mukaan nimettyjä peltoja sijaitsi vielä kauempana.

Vuoden 1767 karttaan on merkitty kaksi rakennusta, niistä toinen on nykyisen päärakennuksen kohdalla, toinen sen pohjoispuolella. Ensin mainittu on merkitty vanhaan tapaan talon kuvalla, toinen vapaalla kädellä piirrettynä suorakaiteena. Kummankaan paikkaa ei liene tarkoin mitattu.

Seuraavassa kartassa eli vuosilta 1810-1813 olevassa isojakokartassa (Hämeen MMT: Sääksmäki 6:a, b (kartta ja selitysosa), MML: Sääksmäki H 73 6/6 (vain selitysosa)) on merkittynä lukuisia rakennuksia. Rakennukset on kuvattu suorakaiteenmuotoisella

rakennuksen mittoja vastaavalla kuviolla. Voidaan olettaa, että rakennukset on mitattu oikeille paikoilleen ja piirretty mittakaavan mukaiseen kokoon. Päärakennus on nykyisellä paikallaan ja sen itäpuolella on symmetrisesti kaksi siipirakennusta. Miespiha on kartanomaisen edustava. Päärakennuksen luoteispuolelle on perustettu säännöllistä ruutukaavaa noudattava puutarha, joka on säilynyt tähän päivään asti. Karjapihan rakennuksia ei karttaan ilmeisesti ole merkitty, navetathan olivat viimeisten karttoihin merkittyjen rakennusten joukossa. Karjapiha lienee ollut miespihan pohjoispuolella, mutta hieman lähempänä kuin nykyinen navetta. Ns. Kuninkaankartastossa, joka on Sääksmäen seudun osalta laadittu vuosina 1781 ja 1786, on miespihan pohjoispuolelle piirretty umpipiha, ilmeinen kartanon karjapiha (Alanen & Kepsu 1989 s. 219.). Samalle mälle, jolla nykyisin sijaitsee vanha viljamakasiini, on 1810 merkitty joukko ilmeisesti maatalouteen liittyviä rakennuksia.

Vuoden 1810 karttaan merkitty päärakennus oli peräisin 1790-luvulta. Vielä kyseisen vuosikymmenen alussa päärakennuksessa oli ollut vain yhdeksän ikkuna-aukkoa, kun niitä vuonna 1799 oli jo 19 (KA 8451 (v. 1790) s. 2511-., 8490 (v. 1799) s. 4034.). Tällä välin Jutikkalaan oli rakennettu ajan vaatimuksia noudattanut kaksikerroksinen päärakennus, jossa mainitaan vuonna 1822 olleen yhdeksän huonetta ja keittiö. Rakennuksella oli tuolloin jo sen verran ikää, että sen katto kaipasi korjausta. Samaan aikaan päärakennusta laajennettiin molemmista päistään. Päärakennuksen kerrotaan tuolloin olleen kartanon vanhin rakennus, kaikki muut oli rakennettu vuonna 1816 tai sen jälkeen. Vain yksi rappeutunut navetta oli tätä vanhempi, mutta senkin tilalle oltiin rakentamassa uutta. (HMA: Sääksmäen alinen tuomiokunta: Kihlakunnanoikeuden katselmuspöytäkirjat Cd:3: Sääksmäen Jutikkalan katselmus (defekti) 10.8.1822 s. 105.)

Jutikkalan kartanon tonttimaan koko rakennuskanta tuhoutui tulipalossa 22.5.1838. Tuli levisi, kun erään navetan olkikatolle lentänyt kipinä sytytti aamulla noin klo 6.30 katon tuleen. Voimakkaan pohjois-pohjoiskoillisen tuulen vuoksi tuli levisi kaikkiin muihin mies- ja karjapihan rakennuksiin. Todettakoon, että myös tämä viittaa siihen, että karjapiha sijaitsi tuolloin päärakennuksen pohjoispuolella. Tulipalossa tuhoutuivat kaikki rakennukset, karja sekä irtain omaisuus. Palon rajuutta kuvastaa, että myös piika Hedvig Ström sai siinä surmansa. Muu työväki oli ohrankylvössä kaukaisella pellolla eikä ehtinyt apuun. (HMA: Sääksmäen alisen kihlakunnan kruununvoudin arkisto Cd:1 (Muita katselmuksia 1762—1874): Sääksmäen Jutikkalan palovahinkokatselmus 2.6.1838.)

Palossa tuhoutunut päärakennus oli 60 jalkaa (n. 36 m) pitkä ja 18 jalkaa (n. 11 m) leveä. Päärakennusta oli laajennettu vuosina 1824 ja 1825 molemmista päistään sekä yläkerrasta. Rakennuksen alla oli kaksi holvattua kellaria sekä kaksi kivijalan sisään tiilestä muurattua huonetilaa portaineen. Alakerrassa oli sali, yhdeksän kamaria, keittiö, neljä komeroa (Garderob), eteinen ja kaksi yläkertaan vievää portaikkoa. Yläkerrassa oli puolestaan iso sali, kahdeksan kamaria, komero, eteinen ja parveke. Vintillä oli lisäksi kaksi laudasta rakennettua komeroa (Contor). Huoneiden ulkoseinillä oli rapattu tiilivuoraus, myös lattioissa oli kaksinkertainen savella eristetty tiilivuoraus. Ulkoseinät oli ajan tapaan katettu keltaiseksi maalatulla vaaka-laudoituksella, katto oli puolestaan maalattu punaiseksi. Kaikissa asuinhuoneissa oli lasitetuista kaakeleista muuratut uunit.

Päärakennuksen itäpuolella 25 kyynärän (n. 15 m) päässä oli vuonna 1825 valmistunut siipirakennus (29 kyyn. (n. 17 m) x 16 kyyn. (n. 10 m)). Siinä oli ns. kärjänsali

(Tingsal), kaksi kamaria, eteinen, pränni, keittiö sekä puu- ja jääliiteri. Prännissä oli muurattuja pannuja ja patoja.

Päärakennuksen eteläpuolella 24 kyyn. (n. 14 m) päässä oli vuonna 1827 valmistunut leivintupa eli pakari (30 x 16 kyyn. eli n. 18 x 10 m). Siinä sijaitsi leivintupa, jossa oli tiililattia ja pumppukaivo, sekä kamari, eteinen, mankelihuone, maitokamari ja herrasväen sauna.

Lisäksi kartanolla oli kaksikerroksinen ruoka-aitta, neljä puuliiteriä, vaunuliiteri, vierastalli, lammasnavetta (v:lta 1830), kaksi työkaluvarastoa, kaksi olkilatoa (v:lta 1830), iso navetta (v:lta 1823), nuoren karjan navetta, härkätalli, nuorten härkien talli, liiteri, talli, renkitupa (1812), sikala, mallaspirtti-sauna-rakennus (1821), kanala (1836), aittarivi, jääkellari ja kolme käymälää, joista yksi sijaitsi siipirakennuksen takana. Kartanolla oli lisäksi viisi hirsikehikkoista kaivoa. Miespihaa oli kiertänyt vihreä-musta lauta-aita. Myös karjapiha oli ollut aidattu. Puutarhassa oli ollut lasikatteisia taimilavoja.

Uutta päärakennusta pystytettiin jo vuonna 1839. Kartanon rakennuksista säilynyt seuraava katselmus on vuodelta 1852. Päärakennuksessa (alakerrassa?) oli 11 lämmintä huonetta, tambuuri, keittiö ja elintarvikekomero (skafferi). Yläkerrassa sijaitsi frontispiisin kohdalla kolme huonetta. Kivijalan sisällä oli lisäksi palvelusväkeä varten kaksi huonetta. Miespihassa oli päärakennuksen ohella ainoastaan yksi rakennus, jääkellari. Lisäksi kartanolla oli pakari, aittarivi, puuliiteri-käymälä-kanala-rakennus, pesutupa, kaksi kamarillista asuinrakennusta, vaunuliiteri, iso ja pieni navetta, talli ja sikala. Paloa edeltävältä ajalta oli säilynyt joitain kauempana sijainneita rakennuksia: viinanpolttimo, iso viljamakasiini, kolme riittä, työkaluvarasto, iso olkilato, harmaakivinen perunakellari, kaksi venevajaa, nuotta-aitta, paja sekä vuonna 1834 valmistunut tuulimylly. (JKA: Kihlakunnanvoudin katselmus 6.9.1852)

Jutikkalan kartanon tonttimaalla noin vuonna 1920 sijainneista rakennuksista on akateemikko Eino Jutikkalan silmämääräisesti piirtämä asemakaavakartta (Jutikkala 1994). Suuri osa siihen merkityistä rakennuksista on yhä pystyssä. Mitään suuria uudisrakennuksia ei tuon ajan jälkeen ole tehty. Tämän päivän Jutikkalassa on hyvin säilynyt 1900-luvun alun perinteinen maatalous- ja kartanoympäristö.

Vuonna 1767 käytössä ollut tie Munteelta Jutikkalan läpi Kantalaan ja edelleen Uittamoon erosi Riihimäessä nykyisestä tiestä ja kääntyi kohti länttä ja kartanon tonttimaata. Nykyinen kartanon tontille vievä tie kulkee hieman pohjoisempana kuin aiempi. Vanha tie jatkui tonttimaan halki kulkien kahden karttaan merkityn rakennuksen välistä kohti luodetta ja kiersi sitten Saarioisjärven rantaa seuraten Niemipellon ympäri ja jatkui kartanon rintapeltojen pohjoispuolisen harjanteen eteläreunaa kunnes se jälleen yhtyi nykyiseen tiehen ja ylitti harjanteen paikassa, jota 1700-luvulla on kutsuttu Kappioksi. Jutikkalan vanhin tonttimaa sijaitsee luultavimmin tämän nykyisin käytöstä poistuneen tielinjauksen varrella. Nykyinen suoraan Jutikkalan peltojen yli vievä Munteen ja Kantalan välinen tielinjaus lienee 1800-luvun alkupuolelta, sillä sen linja on merkitty suunnitelmana vuoden 1810 isojakokarttaan.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimukset aloitettiin kartta-, arkisto- ja ilmakuvaselvityksin. Maastossa 10.6.1999 tehty inventointi suunnattiin alueille, jotka karttamateriaalin pohjalta vaikuttivat todennäköisimmiltä keskiaikaisilta tonttimailta. Inventointi tehtiin kesäkuun alussa, jolloin kasvusto oli vielä vähäistä ja pelloilla mahdollisuus pintapoimintaan. Hyvät sääolot edesauttoivat inventointia. Inventoinnin yhteydessä tehtiin viisi koekuoppaa topografisesti lupaaviin maastonkohtiin.

Varsinainen koekaivaus suoritettiin 10.-14.8. Tuolloin avattiin kartanon tonttimaalle neljä pientä kaivausaluetta. Niistä poistettiin lapiolla pintamulta, jonka jälkeen kaivausta jatkettiin lastoin ja lapioin ns. yksikkökaivausmenetelmää soveltaen. Käytännössä luonnollisten kerrosten erottaminen oli hankalaa etenkin alueella 2, sillä maakerrokset osoittautuivat hyvin sekoittuneiksi. Alueen 2 kaivamista ei saatu viikon aikana loppuun, joten työtä jatkettiin vielä kahden päivän ajan syyskuussa (8.-9.9.).

Jutikkalan kartanon tonttimaasta tehtiin yleiskartta. Käytettävissä ei ollut vanhaa karttapohjaa, joten kartoitus tehtiin vaaituskoneen ja rullamitan avulla. Korkeuskiintopiste siirrettiin Hämeenlinna – Tampere moottoritietyömaan kiintopisteestä (89.325 m mpy), joka sijaitsi noin kilometrin päässä tutkimusalueelta kaakkoon, Jutikkalan pihamaalle lipputangonperustusvaloksen koillisimpaan pulttiin (89,87 m mpy). Yleiskarttaan ei ole merkitty korkeuskäyriä vaan ainoastaan erillisiä korkeuspisteitä. Tonttimaalle luotiin etelä-pohjoissuuntainen koordinaatisto, jonka linja 700 kulkee käräjätuvan länsiseinää pitkin.

Pihamaalle tehdyt koekuopat ja kaivausalueet on merkitty yleiskarttaan numeroin 1.-4. Kaivausalueilta piirrettiin tasokarttoja ja otettiin valokuvia tarpeen mukaan. Kustakin alueesta piirrettiin vähintään yksi profiilikartta.

Kaivauksissa havaitut yksiköt saivat aluekohtaisen juoksevan numeroinnin siten, että pintamulta merkittiin tunnuksella Y0. Alueella 1 erotettiin kuusi ja alueella 2 viisi yksikköä. Aluetta 2 kaivettiin useina kerroksina, jotka lopulta osoittautuivat kuuluviksi yksikköön 3. Alueiden 3 ja 4 kerrostuneisuus oli niin vähäistä, ettei niistä erotettu omia yksiköitä.

Varsinaisten kaivausten lisäksi tehtiin elokuussa Kokkomäelle koekuoppia, joiden perusteella varmistui, että paikalla on polttokenntäkalmisto. Pintaturpeen poiston avulla saatiin paljastettua myös Lapinnokan harjanteella olevan röykkiön kiveys.

Kaikki kaivausalueet ja koekuopat peitettiin tutkimusten päätyttyä.

Kaivausalueilta tavatut esinelöydöt ja luut otettiin talteen yhteyksittäin ja ruuduittain. Kaivauslöydöt on numeroitu Kansallismuseon päänumeron 99063 alle. Vanha irtolöytö sekä Kokkomäen koekuoppien löydöt on luetteloitu omina päänumeroinaan Museoviraston arkeologian osastolle (KM 31580, 32033).

Kaivausalueelta 2 otettiin kaksi maanäytettä makrofossiilianalyysiä varten. Koska näytteet olivat sekoittuneesta maasta, ne päätettiin jättää analysoimatta, kun tieto kaivausten jatkumisesta kesällä 2000 varmistui.

6 MAASTOINVENTOINTI

Jutikkalan kartanon nykypäivään asti säilynyt puinen päärakennus (36 x 12,5 m) on pystytetty samalle kivijalalle kuin vuonna 1838 palanut edeltäjänsäkin. Vanhasta päärakennuksesta ovat jäljellä kivijalan eteläpäässä sijaitsevat kaksi tiilestä muurattua huonetta sekä holvattu tiilikellari, jonka sisäänkäynti on rakennuksen länsipuolisen kivetyn terassin alta. Kellariin johtaa noin viiden metrin pituinen halssi.

Paloa edeltävältä ajalta ovat peräisin rannassa sijaitseva savesta rakennettu viinanpolttimo sekä Riihimäessä sijaitsevat iso vilja-aitta ja perunakellari. Viime mainittu vastaa vuoden 1852 katselmuksessa olevaa kuvausta, jonka mukaan tässä harmaakivisessä holvatussa kellarissa on kaksi huonetta, joista toinen on varustettu liedellä. Kellarin rakentamisessa käytetyt suuret kivet on lohkottu poraamalla, mikä viittaa 1700-luvun loppuun tai 1800-luvun alkupuoleen.

Päärakennuksen koillispuolella sijaitsee perimätiedon mukaan sen kanssa samanikäinen Käräjätupa. Sen eteläpuolella erottuu maastossa sen kanssa samansuuntaisen noin 8 metrin levyisen rakennuksen kivijalka, jonka päältä löytyi kesäkuussa 1999 ilmeisesti vuoden 1838 tulipalossa sulanutta vihreätä ikkunalasia. Myös päärakennuksen kaakkoispuolella on rakennuksenperustus, jonka päältä löytyi kovassa kuumuudessa sekundäärisesti muotoutunutta ikkunalasia.

Jutikkalan kartanon tonttimaa sijaitsee matalalla, ylimmillään noin 90 m mpy olevalla kumpareella. Sen itäosassa on pieni kalliopaljastuma ja päärakennuksen kivijalka seisoneekin kalliopohjalla. Päärakennuksen lähiympäristö on tasattu terassoinnein. Sekä päärakennuksen itä- että länsipuolella on keskeisintä pihamaata rajaavat massiiviset noin metrin korkuiset kiviterassit. Niiden rakentamisessa on käytetty poraamalla lohkottuja kiviä, mikä viittaa siihen, että ne on rakennettu 1700-luvun puolivälin jälkeen. Päärakennuksen itäpuolinen terassi onkin merkitty jo vuoden 1810 karttaan. Päärakennuksen koillis- ja kaakkoispuoliset rakennuksenpohjat ovat aivan terassoidun alueen ulkopuolella. Molempien perustusten kohdalle on vuoden 1810 karttaan merkitty rakennus. Päärakennuksen itäpuolella, terassoidun pihamaan kaakkoiskulmassa on raunioitunut kivinen jääkellari, joka on ollut käytössä vielä tällä vuosisadalla.

Päärakennuksen pohjoispuolella sen kanssa samassa linjassa sijaitsee 1860-luvulla pystytetty Syytinkirakennus ja sen takana vuonna 1877 rakennettu iso harmaakivinavetta. Vanhoista kartoista selviää, että kartanon tonttimaata on 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla vähitellen laajennettu pohjoiseen päin. Esimerkiksi kivinavetta on rakennettu vanhalle peltomaalle. Kivinavetan länsipuolella on kasvillisuudeltaan hyvin rehevä pienehkö kumpare, jossa on 1900-luvun alussa sijainnut lammasnavetta. Kumpareen koillisosassa on kellarinraunio. Myös kumpareen laella lienee rakennuksen pohja, mahdollisesti juuri edellä mainitun lampolan kivijalka. Tämä kumpare on ollut Jutikkalan lähipeltojen rajaama, joten sitä on jatkossa syytä koekuopittaa.

Päärakennuksen länsipuolella on 1800-luvun puolivälissä istutettu Saarioisjärven rantaa seuraava englantilainen puisto. Sen pohjoispuolella, Syytinkirakennuksen länsipuolella on ruutukaavaan rakennettu hyötypuutarha, joka näkyy jo vuoden 1810 isojakokartassa. Saarioisjärvi on nykyisin lähes umpeenkasvanut, mutta vielä 1950-luvulla se oli varsin avoin. Tulva-aikoina vesi saattoi yltää lähelle päärakennuksen länsipuolista kiviterassia.

Englantilaisen puiston pohjoispuolelle on vuoden 1767 karttaan merkitty multava kaalimaa, 'kålland', jonka puurivi erottaa nykyisin muusta vanhasta 'Niempellosta'. Pellon luoteiskulmassa on ollut kartanon ja kylän vanha venevalkama, jonka kautta myös peltoa kiertänyt tie Munteelta Kantalaan kulki.

Vanha Niempelto rajoittuu pohjoisessa ojaan ja kosteikkoon (Suitikko), joka on historiallisella ajalla ollut kartanon lähiniittyä. Ojan eteläpuolella Niempellon laidalla sijaitsee tasalakinen Kokkomäki, joka paljastui kesän tutkimuksissa rautakautiseksi polttokenttäkalmistoksi. Kokkomäen pohjoispuolelta on 1980-luvulla purettu pieni lato, jonka rajaama alue erottuu nykyisin hyvin rehevänä vesaikkona.

Niempellon pohjoispuolista kosteaa niittyä nimitetään vuoden 1767 kartassa Suitikoksi. Tämä nykyisin pelloksi raivattu niitty erottuu yhä selvästi ympäristöään kosteampana, vanhaa niittykuviota mukailevana alueena (ks. Esim. MML: Ilmakuva-arkisto 90105-283). Kosteikon pohjoispuolinen rinne on jo varhain raivattu pelloksi, joka on 1700-luvulla tunnettu nimellä Kanganrinda (Kankaanrinta). Pellon pohjoispuolella on itä-länsisuuntainen harjanne, jolla sijaitsee useita muinaisjäännöksiä. Harjanteen Lapinnokaksi kutsuttu länsipää työntyy Saarioisjärveen. Harjanteen yli johtaa nykyisin tie, joka seuraa harjanteella ja sen pohjoispuolella (1767 Kappioksi kutsutulla alueella) vanhaa Kantalaan ja Hietalan torpalle vienyttä tieuraa.

Noin 50 m harjanteen nykyisin leikkaavan tien länsipuolella, Lapinnokkaa kohti työntyvän, Tiilisalinmäeksi kutsutun harjanteen etelälaidalla on tasanne, jonka maaperässä on runsaasti hiiltä ja tiilenpaloja. Paikalla on 1900-luvun alussa sijainnut tiiliuuni. Tasanteen pohjoislaidalla on ympäristöstään selkeästi erottuva kapea, korkea siirtolohkare. Siitä etelään, harjanteen laella on syvä pyöreä kuoppa, jota kiertää maavalli. Kuopan pohjalla maaperä ei ole podsoloitunut, joten kuoppa on historialliselta ajalta. Koska kuopassa ei ole hiilikerrosta, se ei ole hiilimiilu tai tervahauta. Kaivantoon ei liity muistitietoa, joten sen tarkoitus jää tässä vaiheessa selvittämättä.

Edellä mainitusta kuopasta noin 13 m länteen harjanteessa sijaitsevan painanteen länteen viettävän rinteen yläosassa sijaitsee pieni kumpare, joka paljastui kesän tarkastuksessa rautakautiseksi röykkiöksi. Sen länsi- ja pohjoispuolella on pieni hylätty peltokaistale. Röykkiön läheisyydestä on Jutikkalan vahtimestarin Jussi Tammen mukaan 1900-luvun lopulla löytynyt metallinilmaisijan avulla miekka, jonka myöhemmästä kohtalosta ei ole tietoa. Harjanteella on lisäksi luultavasti hiekanotossa syntyneitä kuoppia.

Idempänä harjanteen halkoo 1960-luvun alussa rakennettu Helsinki-Tampere-tie (valtatie 3). Sen itäpuolella, harjanteen pohjoispuolella sijaitsee Hietalan viimeistään 1500-luvun alussa perustettu torppa. Harjanteen etelärinteellä, noin 100 m valtatiestä

itään on kaksi tiilensekaista röykkiötä, jotka ovat todennäköisesti uuninjäänteitä (ks. Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset: Valkeakoski nr. 30). Niihin ei liity muistitietoa eikä kartoissa näy olemassa olevaan asutukseen viittaavia merkkejä. Paikalle on kuitenkin isonjaon yhteydessä vuonna 1810 suunniteltu uuden tonttimaan perustamista (MML: Sääksmäki 73 6/6). Luultavasti kyseessä onkin asuinrakennuksen perustus 1800-luvun alkupuolelta.

Tiilensekaisista röykkiöistä noin 100 m itään on 1900-luvun jälkipuolella metsittynyt hylätty peltokaistale, jonka ojat ovat kasvaneet umpeen. Tämä peltokaistale erottuu samanmuotoisena jo vuoden 1767 kartassa. 13.5.1967 otetussa ilmakuvassa pelto erottuu vasta vähän metsittyneenä alueena (MML: Ilmakuva-arkisto 67120:7).

Jutikkalan kartanon tonttimaan itäpuolella on pieni painauma, joka on peltona, ja sen takana Riihimäki. Mäellä sijaitsee edellä mainittujen viljamakasiinin ja perunakellarin lisäksi joitain maatalousrakennuksia. Viimeistään 1700-luvulla mäellä oli riihiä. Mäkeä ympäröivää peltoa on 1700-luvulla kutsuttu Mäkiaidaksi. Inventoinnissa Riihimäeltä ei löytynyt mainittavia muinaisjäännöksiä, mutta sen asutukselle edullisen topografian vuoksi tutkimuksia on syytä jatkaa esim. koekuoppien avulla.

Riihimäen itäpuolisen pellon takana sijaitsee nykyisin Muuntajanmäkenä tunnettu entinen Myllymäki, jossa on noin vuosiin 500-1000 ajoittuva kalmistoalue.

Kesäkuun alun inventoinnissa vanhalta kaalimaalta (kålland) löytyi runsaasti talousjätettä 1700-1900-luvuilta, mutta myös yksi pala keskiaikaista kivisavikeramiikkaa. Kartanon muilta pelloilta ei inventoinnissa tavattu kuin satunnaista modernia talousjätettä.

7 KOEKUOPITUS

Inventoinnin yhteydessä kartanon pihamaalle tehtiin neljä ja Kokkomäelle yksi koekuoppa.

Koekuoppa 1 tehtiin päärakennuksen koillispuolella olevaan rakennuksenpohjaan. Noin 20 cm paksuisen pintamaan alta paljastui tiilimurska- ja tiilikerros. Tämän kerroksen tiiviyyden vuoksi kaivaminen lopetettiin 35 cm syvyydessä. Kuopasta löytyi yksi 1700-luvun lopulle ajoittuva viinilasinsirpale. (Ks. Kaivausalue 1)

Koekuoppa 2 kaivettiin päärakennuksen itäpuoliselle nurmelle. Pintamullan alla oli kiven ja tiilen sekainen kerros, jonka kaivamista jatkettiin 80 cm syvyyteen asti. Kuopan pintamullasta löytyi yksi 1500-luvun lopulle tai 1600-luvulle ajoittuva ikkunalasinsirpale, jonka reunat oli 'retusoitu' eli muotoiltu krösselillä nyrhien. (Ks. Kaivausalue 2)

Koekuoppa 3 kaivettiin tonttimaan eteläosaan päärakennuksen seinustalle vain noin 2,5 m päähän itäseinän kivijalasta. Noin 20 cm paksun pintamullan alla oli 15 cm paksu soran ja mullan sekainen kerros ja sen alla hiekka, mikä lienee alkuperäistä pohjamaata. Kuoppa kaivettiin 60 cm syvyyteen. Kuoppa oli löydötön.

Koekuoppa 4 tehtiin pihanurmelle 8.5 m koekuopasta 2 kaakkoon. Heti noin 15 cm paksuisen pintamullan alta paljastui tiivis moreeni. Kuoppa oli löydötön.

Kokkomäeltä paljastui hiilensekainen kiveys, jonka tarkempi tutkiminen jätettiin kesän kaivauksiin.

8 KAIVAUSALUEET

KOEKAIVAUSALUE 1

Koekaivausalue 1 (Alue 1: 310-314/703-704) sijoitettiin kartanon pihamaalle koekuopan 1 viereen. Alue leikkasi Käräjätalon eteläpuolella olevan oletetun rakennuksen pohjan maanpinnalla erottuvista kivijaloista eteläisemmän. Koeoja oli alkujaan 1 x 3 m, mutta sitä jatkettiin metrillä etelään päin.

Kaivausalueen eteläosassa pintamaan alla oli vajaan 10 cm paksuinen tiivis hiekkakerros, jossa oli 1700-luvulle ja 1800-luvun alkuun ajoittuvia löytöjä (Y1). Sen alla oli 5-15 cm paksu vaaleanruskea tiivis hiekkakerros (Y4), jossa oli vastaavia löytöjä kuin ylemmässäkin kerroksessa. Kerros on tasoite- tai täytemaata, mahdollisesti hiekoitettua pihaa, jonka maannos on tallaamisen vuoksi tiivistynyt. Alimpana oli kerros tiivistä harmaata savea, jonka seassa oli tiilen- ja hiilenpaloja (Y6).

Maanpinnalla kohoumana erottuvan kivijalan kohdalta paljastui pätkä suurista lohkokivistä ladottua kivistä. Sen pohjoispuolella eli oletetun rakennuksen pohjan sisäpuolella oli mullansekainen enimmillään 25-30 cm paksu purku- tai täyterkerros, jossa oli runsaasti tiilenpalasia ja lohkoituja kiviä (Y2). Niiden välissä oli 1700-luvulle ja 1800-luvun alkupuolelle ajoittuvien lasi- ja fajanssiastioiden sirpaleita. Edellä kuvatun kerroksen alla ja kaivausalueen pohjoispäässä lähes heti pintaturpeen alla oli irtonaista harmaata hiekkaa, jonka seassa oli jonkin verran tiilenpaloja ja kiviä. Kyseessä oli löydötön täytemaa- tai purkukerros (Y3). Osa täytemaakerroksissa olevista kivistä oli varsin suuria (yli 50 kg). Yksi kivistä oli lohkoitu poraamalla. Täytemaan alla oli vastaava savikerros kuin kivijalan eteläpuolellakin (Y6). Tiivis savikerros on paksuudeltaan vähintään 50 cm. Koska tutkimuksissa varmistui, että kyseessä on 1700-luvulle tai 1800-luvun alkuun ajoittuvan rakennuksen pohja, jota tukee hyvin paksu savikerros, päätettiin alueen 1 kaivaminen lopettaa tähän. Käytettävissä oleva työvoima ei olisi riittänyt alueen kaivamiseen.

Koekaivausalueen 1 kohdalla on sijainnut 1700-luvun jälkipuolella tai aivan 1800-luvun alussa rakennettu rakennus, johon on tehty sangen tukeva perustus. Kivijalan päältä löytynyt sulanut ikkunalasi viittaa siihen, että kyseinen rakennus on tuhoutunut vuoden 1838 tulipalossa. Aivan rakennuksen pohjan eteläsivulla on kaksi hyvin suurta tammea, jotka lienevät heti tulipalon jälkeiseltä ajalta. Paikalla on vuonna 1811 ollut pienehkö siipirakennus. Kyseessä lienee se talo, joka korvattiin vuonna 1825 suuremmalla rakennuksella, jossa sijaitsi mm. käräjäsali sekä pränni. Vahva savi- ja kiviperustus liittyyne prännin uunien tai kiinteiden muuripatojen perustuksiin.

KOEKAIVAUSALUE 2

Koekaivausalue 2 (299-301/703-705) sijoitettiin päärakennuksen pihamaalle, noin 18 m päärakennuksesta itään. Aiemmin tehty koekuoppa 2 jäi alueen sisään. Pintamullan (Y0) seassa oli joukko 1700-1800-luvuille ajoittuvia löytöjä. Pintamaan alla alueen länsilaidalla eli päärakennuksen puoleisessa osassa oli 5-10 cm paksu tiivis vaaleanruskea hiekkakerros (Y1). Kaivausalueen eteläosassa hiekkakerrosta ja sen alla olevaa täytemaata peitti pieni savilinssi (Y2).

Hiekkakerroksen alla ja alueen eteläosassa heti pintamullan alla oli harmaa hiekkansekainen multakerros, joka oli sekoittunutta täytemaata (Y3). Alueen länsiosassa kerros oli noin 30 cm paksu, mutta koilliskulmassa se ulottui syvemmälle ja oli enimmillään noin 80 cm paksuinen. Täytemaan seassa oli runsaasti kiviä, tiilenpaloja ja luita. Yksiköstä talletetut esinelöydöt ajoittuivat lähes joka vuosisadalle rautakaudelta 1800-luvun alkuun. Pääosa 1700-1800-luvuille ajoittuvista löydöistä sijaitsi kerroksen yläosassa, keskiaikaisen kivisaviastian palat sekä 1570-luvulle ajoittuva kolikko löytyivät puolestaan suurten kivien päältä yksikön alaosasta. Alueen itäosassa yksikön Y3 sisässä oli iso savilinssi (Y4). Alueen pohjoisosassa sekä kaakkoiskulmassa oli yhteensä neljä täytemaan (Y3) peittämää suurta kiveä (halk. 40-80 cm), joista kolmen yläpinta oli samalla tasolla (vajaa 89 m mpy, koilliskulman kiven yläpinta oli noin 20 cm alemmalla tasolla). On hyvin mahdollista, että nämä kivet kuuluvat johonkin rakenteeseen, mahdollisesti kivijalkaan. Asian selvittäminen vaatii suuremman kaivausalueen avaamista.

Paksun täytemaan alta paljastui moreeni, joka on puhdasta pohjamaata (Y5). Sen pinta oli enimmillään eli alueen koilliskulmassa noin metrin nykyisen maanpinnan alapuolella. Täytemaan (Y3) nykyisin peittämät suuret kivet lienee upotettu pohjamaahan.

KOEKAIVAUSALUE 3

Koekaivausalue 3 (278-279/700-703) avattiin päärakennuksen itäpuolisen pihamaan eteläosassa sijainneen lipputangon viereen. Jussi Tammen mukaan paikalta oli lipputangon perustusta kaivettaessa löytynyt mustaa maata ja mm. luita. Pintamaan alta noin 25 cm syvyydestä paljastui puhdas pohjahiekka/-sora. Alueen länsipäässä lähellä lipputankoja oli 45 cm syvyyteen ulottuva kaivanto, joka oli täytetty hiekkansekaisella mullalla. Kyseessä on mahdollisesti puutarhaistutuksista aiheutunut kuoppa. Alueen löydöt olivat 1700-1900-luvun talousjätettä.

KOEKAIVAUSALUE 4

Koekaivausalue 4 (312-314/685-686) avattiin päärakennuksen pohjoispuolella sijaitsevien omenapuiden ja koristepensaiden väliin. Alueen pintamultakerros oli noin 30-40 cm paksuinen, kahdessa vanhassa kaivannossa jopa lähes 50 cm paksu. Kaivannot lienevät vanhoja istutuskuoppia. Pintamullan alta alkoi puhdas pohjamaa, moreeni. Harvat esinelöydöt olivat 1700-1900-luvun talousjätettä.

KASVITARHA

Professori Maija Lehtonen näytti 1970-luvulla Syytinkirakennuksen länsipuolisen kasvitarhan vadelmapensaikosta löytämänsä riipusta. Lähemmässä tarkastelussa koru paljastui ristiretkiaikaiseksi ortodoksiristiksi. Sen täsmällisestä löytöpaikasta ei enää ollut varmuutta, mutta se voitiin kuitenkin rajata muutaman metrin tarkkuudella. Riipus oli löytynyt maanpinnalta. Tutkija Tuula Heikkurinen-Montell tarkasti riipuksen löytöpaikan 8.9.1999. Koekuoppa osoitti, että paikalla on paksu savimaa, joen kyseessä tuskin on hautalöytö. Tiiviin saven vuoksi paikka ei ole sopiva ruumishautauksille. Riipusta voidaan pitää irtolöytönä.

KOKKOMÄKI

Jutikkalan tonttimaan luoteispuolisen ns. Niemipellon luoteislaidalla, lähellä Saarioisjärven rantaa sijaitsee itä-länsisuuntainen tasalakinen harjanne. Tämä noin 3 m vieressä olevaa peltoa korkeammalle ulottuva harjanne hallitsee ympäristönsä maisemaa. Nimensä mäki on saanut siitä, että sillä on perinteisesti pidetty juhannuskokkoa.

Kesäkuun 1999 inventoinnissa paikan maaperä osoittautui hyvin nokiseksi, joten harjanteelle tehtiin elokuun kaivausten yhteydessä kolme lapionpiston kokoista koekuoppaa. Heti noin 5-10 cm paksuisen pintaturvekerroksen alta paljastui kaikista kuopista hiilensekainen kivikerros. Osa kivistä on palaneita. Harjanteen länsipään koekuoppa (1.) oli löydötön. Keskelle harjanteen pohjoisrinnettä tehdystä kuopasta (2.) löytyi palanutta luuta. Myös keskelle harjanteen lakea tehdystä kuopasta (3.) löytyi palanutta luuta sekä pala karkeaa rautakaudentyypin keramiikkaa. Kaikissa kuopissa kaivaminen lopetettiin kiveystä purkamatta.

Hiilensekainen kiveys kattaa koko Kokkomäen laen eli noin 35 x 7 m suuruisen alueen. Karttamateriaalin ja muistitiedon mukaan harjanteella ei ole sijainnut rakennuksia. Kokkomäki onkin todennäköisesti häiriintymätön ja koskematon eli poikkeuksellisen hyvin säilynyt, todennäköisesti myöhäiselle rautakaudelle ajoittuva polttokenttäkalmisto. Sillä on myös huomattava maisemallinen arvo.

TIILISALINMÄKI

Jutikkalan päärakennuksesta noin 200 m pohjoiseen peltoaukeaa rajaavassa itä-länsisuuntaisesta harjasta löytyi röykkiö. Samalla harjulla röykkiöstä itään on aivan 1900-luvun alussa sijainnut tiiliuuni. Röykkiö on kooltaan n. 2,3 x 2,8 m ja nousee noin 50 cm ympäröivän maanpinnan yläpuolelle. Röykkiö sijaitsee harjanteen länsipäässä paikassa, jossa Kanganrinnan peltoon kuuluva nyttemmin umpeenkasvanut pieni kieleke on ainakin 1700-1800-luvuilla ulottunut harjanteen pohjoispuolelle. Pelto on reunustanut röykkiön paikkaa sen etelä-, länsi- ja pohjoispuolelta. Itäpuolella on sen sijaan jatkunut Tiilisalnimäki eli sama metsäinen harjanne, jolla röykkiö sijaitsee. Umpeenkasvaneen peltokielekkeen länsipuolella harjanne jatkuu kohti Saarioisjärveä, jonne se työntyy Lapinnokaksi kutsuttuna niemenä.

Röykkiön pinnalle kertynyttä kasvillisuutta poistettiin elokuussa. Tällöin röykkiöstä paljastui suurista kivistä ladottu reunuskiveys. Isompia reunakiviä lukuun ottamatta tämän maansekaisen röykkiön kivet ovat pienehköjä, halkaisijaltaan noin 5-15 cm. Röykkiön maaperä on hyvin tiivis. Ympäristön maaperä on hiekkaa/moreenia. Syyskuussa Tuula Heikkurinen-Montell teki röykkiön itäpuolelle lapionpiston kokoisia koekuoppia, joista paljastui maansekaista kiveystä.

Kangarrinnassa on maansekainen röykkiö ja sen ympärillä maansekaista kiveystä, luultavasti kalmistokiveystä. Kiveys ei ole hiilensekaista. Paikalta ei myöskään tavattu löytöjä.

9 LÖYDÖT

KAIVAUSALUE 1

Kaivausalueen 1 löydöt ajoittuvat 1700-luvulle ja 1800-luvun alkuun. Löydöt ovat lähinnä ikkuna- ja pullolasin sekä fajanssiastioiden sirpaleita. Joukossa on myös punasavesta tehdyn kaakelin pala. Kaivausalueen vieressä sijainneesta koekuoppa 1:stä talletettiin 1700-luvun lopulle ajoittuvan värittömän viinilasin (ns. pinnalasi (sv. spetsglas)?) jalkalevyn sirpale (:122). Osa lasesta on vaurioitunut kovassa kuumuudessa, ilmeisesti vuoden 1838 tulipalossa (esim. :9). Lisäksi alueelta löytyi 3 rautanaulaa (yht. 7 g), joita ei säilytetty.

KAIVAUSALUE 2

METALLIT

Alueen 2 yhteydestä 3 löytyi kaivausten ainoa raha. Se on ruotsalainen 2 äyrin kolikko vuodelta 1573/1574 (:98) (Yli-intendentti FM Pekka Sarvas on avustanut rahan määrittämisessä). Muista metalleista mainittakoon lapionterän puolikas (:76). Kaivausalueelta tavattiin kuusi rautanaulaa (yht. 47 g), joita ei säilytetty. Yhtä hevosenkengän naulaa (8,5 g) lukuun ottamatta naulat olivat uudehkoja.

KERAMIikka

Kaivausalueen 2 löydöt ajoittuvat rautakaudelta 1700-luvun loppuun/1800-luvun alkuun. Löytöjen joukossa on 7 palaa rautakauden lopun mustaa ja ruskeata käyttökeramiikkaa (:50, 55, 77, 88, 99) (FL Aki Pihlman on avustanut keramiikan ajoittamisessa). Massaltaan keramiikka on karkeata ja huokoista. Sekoitteena on käytetty hiekkaa, kiillettä ja chamottea. Yhden palan sisäpinnalla on karstaa, mikä viittaa astian käyttöön ruuanlaitossa (:55). Yksi paloista on reunapala, jossa ei ole lainkaan profilointia (:50). Osa paloista on yhteydestä Y1, osa yhteydestä Y3. Keramiikan paksuus vaihtelee 6-10 mm:n välillä.

Löytöjen joukossa on kaksi yhteensopivaa keskiaikaisen kivilavakeramiikan palaa (:92). Niiden pinta on sivelty lietteellä ja niissä on paikoin punaruskeaa tuhkalasitusta. Savimassa on kermanvalkoista. Palat ovat 1300-luvun jälkipuolelle tai 1400-luvulle

ajoittuvasta dreijatusta kannusta. Se on valmistettu keskisessä Saksassa Siegburgissa. Palat ovat yhteydestä 3.

Löytöjen joukossa on runsaasti punasavikeramiikka-astioiden palasia (FM Marianna Niukkanen on avustanut punasavikeramiikan määrittämisessä). Niistä vanhin on 1400-1500-luvulta olevan kapeasuisen astian (suureunan halk. 70 mm) profiloidusta suureunasta. Astian sisäpinnalla on tumma, lähes musta lyijylasitus. Kyseessä on ilmeisesti pieni kolmijalkapata.

Sisäpinnaltaan ruskeaksi ja vihreäksi lasitetut, ulkopinnaltaan syvin dreijausuurtein koristellut ja noen mustaamat punasavikeramiikan palat ovat 1500-1600-luvuille ajoittuvista kolmijalkapadoista (:41, 100) kuten myös kaksi sisäpinnaltaan ruskeaksi lasitetun padan profiloitua suureunapalaa (:78, 84). Toisen padan (:78) suun halkaisija on ollut noin 180 mm.

Yhdessä punasavikeramiikan palassa on sekä sisä- että ulkopinnalla lyijylasitus (:42). Ulkopinnalla on lisäksi lyhyistä pystyviivoista koostuvaa boluskoristelua, joka on peitetty vihreällä lasituksella. Kyseessä on pala 1400-1600-luvuille ajoittuvasta kannusta.

Löytöjen joukossa on myös muita 1500-1700-luvuille ajoittuvia punasavikeramiikan palasia. Niiden ohella talletettiin suuri osa paikalleen hajonneesta 1700-1800-luvuille ajoittuvasta vadista (:54), jonka lasitettu sisäpinta on sivelty valkoisella lietteellä. Astian reunassa on aaltoviivakoristelu. Vadin halkaisija on 280 mm, korkeus 55-60 mm.

Alueelta 2 on vain neljä pientä fajanssiastian palaa. Niistä kaksi yhteensopivaa, tinalasitteista palaa on joutunut kovaan kuumuuteen (:70, :95). Palat ovat todennäköisesti 1600-1700-luvuilta.

KAAKELI

Keramiikan ohella alueelta on 1700-luvun jälkipuolelle tai 1800-luvun alkupuolelle ajoittuvia punasavikaakeleiden katkelmia. Pääosa paloista on kaakelien takapuolen kiinnityslistan eli ns. rumpin katkelmia. Yksi pala, jossa on valkea tinalasitus on kaakelin etupuolelta (:28), yksi pala on puolestaan kulma- tai reunakaakelista, jonka pinta on koristeltu valkealla savilietteellä (:45).

LASI

Kaivausalueen 2 pintakerroksesta löytyi jo kevään koekuopituksessa (Koekuoppa 2) pala vihreätä ikkunalasia, jonka reunat on muotoiltu retusointia muistuttavalla tavalla krösselillä nyrhien. Palan reunassa näkyy lyijypuitteiden jättämä jälki. Toisella pinnalla on kaksi punaista maaliviirua, jotka ovat todennäköisesti seinää punamullalla maalatessa syntyneitä roiskeita. Tämä noin 2 mm paksu, vanhemmalla lieriöpuhallustekniikalla valmistettu pala ajoittuu 1500-luvun jälkipuolelle tai 1600-luvulle, lähinnä sen alkupuolelle. (:109) Eräs toinen noin 1,5 mm paksu sirpale on retusoiden muotoillun ruudun kulmasta. Pala on suorakulmaisesta ruudusta. (:64) Kolmas hieman edellä mainittuja ohuempi retusoiden muotoiltu pala lienee 1600-luvun jälkipuoliskolta. (:104)

Osa alueelta 2 löytyneestä ikkunalasista on 1700-luvun tai 1800-luvun alkupuolen vaaleanvihreätä lasia. Nämä noin 1-1,5 mm:n paksuiset palaset ovat lasiveitsellä leikatuista ruuduista. (esim. :32)

Ikkunalasin ohella alueelta 2 on 1700-luvun ja 1800-luvun alkupuolen kotimaisen pullolasin sirpaleita mm. pullonsuu (:30) ja kahdeksankulmaisen pullon kylkipala (:79). Yksi pala on samanaikaisen värittömän juomalasin pohjasta (:63). Pieni yhteydestä 3 talletettu viini- tai juomalasin sirpale, jossa näkyy kaiverrettua koristeveyötä, on puolestaan 1800-luvun alkupuolelta, lähinnä 1820-1850-luvuilta (:101).

LIITU- ELI SAVIPIIPUT

Alueen 2 löytöjen joukossa on kuusi liitu- eli savipiipun katkelmaa. Tupakan ja piippujen käyttö levisi Suomessa vähitellen 1600-luvulla ja 1700-luvulla ne olivat jo hyvin yleisiä. Jutikkalasta löytyneissä varsikatkelmissa ei ole leimoja, mutta yhdessä piipuista on ollut tumma lasitus (:37). Savipiippuja on lasitettu 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa. Jutikkalasta löytyneen lasitetun piipunkatkelman varhaiseen ajoitukseen viittaavat myös varren paksuus ja reiän suuri halkaisija. Ainakin osa muista katkelmista on 1700-luvun piipuista (:44).

SAVITIIVISTE

Savitiiviste kuuluu tyypillisiin rautakautisiin asuinpaikkalöytöihin. Savea on luultavasti vielä keskiajallakin käytetty hirsiseinien ja oksapunosten tiivistämiseen. Alueelta 2 on yksi selvä hiekkansekaisen, huokoisen savitiivisteen pala, mahdollisesti muitakin (:96).

KUONA

Alueelta 2 on useita kuonan palasia. Ainakin osa niistä on rautakuonaa ja ne lienevät peräisin Jutikkalan kartanolla tai kylässä toimineesta pajasta (:75, 83). Yksi kuonapaloista on masuunikuonaa, joka on historiallisella ajalla kulkeutunut joltain eteläsuomalaiselta rautaruukilta (:47).

LUUT

Alueelta 2 löytyi runsaat 3 kg luita. Muilta alueilta luita löytyi yhteensä vain muutamia kymmeniä grammoja. Koska luiden löytöyhteyttä ei voida ajoittaa, niitä ei talletettu Kansallismuseon kokoelmiin.

KAIVAUSALUEET 3 JA 4

Löydöt ovat 1700-1900-luvuille ajoittuvien lasi- ja fajanssiastioiden sekä kukkaruukkujen palasia.

IRTOLÖYTÖ

Professori Maija Lehtosen esittelemä vanha, muistitiedon mukaan 1970-luvulla löydetty esine paljastui varhaiskristilliseksi, ortodoksiseksi riipukseksi. Tämä emalikoristeinen

tasavartinen ristiriipus on luetteloitu arkeologian osastolle (KM 31580). Koru, joka on Suomessa ainoa laatuaan, ajoittuu lähinnä 1200-luvulle ja on todennäköisimmin peräisin nykyisen Latvian alueelta. Hyvin säilynyt pronssiriipus ei ole joutunut tuleen, mutta sen emalikoristelun värejä on vaikea erottaa (keskellä punainen /keltainen, varsissa vaaleanvihreä, päissä keltainen?). Ristin molemmilla puolilla on samanlainen koristelu. Riipustyyppi on peräisin Etelä-Venäjältä, mutta sitä alettiin valmistaa Itä-Baltian eteläosissa. Alkuperäisten riipusten emalointi on parempilaatuisia kuin balttilaisten jäljitelmien, joissa emalin värit ovat vaikeasti erotettavissa. Riipukselle on runsaimmin (13 kpl) vastineita Tervetskon linnavuorelta, jossa koruja on saatettu valmistaa. (E.S. Mugurevic 1965 s. 63-70.) Skandinaviasta ei vastaavia riipuksia ole lainkaan. (PhM Romas Jarockis ja FT Paula Purhonen ovat avustaneet riipuksen määrittämisessä)

PINTAPOIMINTALÖYDÖT

Kevään pintapoiminnassa talletettiin Jutikkalan tonttimaan länsipuolella sijaitsevalta vanhalta peltoalueelta joukko historiallisen ajan esinelöytöjä. Niistä vanhin on pala keskiaikaisen kivisavesta valmistetun kannun kyljen yläosaa. Tämä massaltaan vaaleanharmaa astia on muotoiltu dreijaamalla ja sen ulkopinnalla on hieman läikikästä suola- tai tuhkalasitusta (:126).

Samalta alueelta löytyi palasia 1600- tai 1700-luvun fajanssiastioista (:127). Niemipelloilta läheltä Kokkomäkeä talletettiin pistoolin- tai kiväärin piilukon piikatkelma (:128). Pelloilta löytynyttä modernia talousjätettä ei talletettu.

KOKKOMÄKI

Kokkomäeltä talletettiin joukko palaneita luita sekä pala pinnaltaan punaruskeata rautakautista keramiikkaa. Keramiikka on massaltaan karkeaa. Sen sekoitteena on käytetty hiekkaa. Kyljen paksuus on noin 5 mm. Löydöt on luetteloitu arkeologian osastolle. (KM 32033:1-3.)

10 YHTEENVETO

Jutikkalan kartanon ja kylän alueelta tunnettiin ennestään Muuntajanmäen rautakautinen kalmisto. Vuoden 1999 inventoinnissa ja koekaivauksissa löytyi useita aiemmin tuntemattomia muinaisjäänöksiä.

Jutikkalan kartanon pihamaalla on yhä näkyvissä vuoden 1838 tulipalossa tuhoutuneiden rakennusten jäänteitä. Nykyinen heti kyseisen tulipalon jälkeen rakennettu päärakennus on pystytetty samalle perustukselle kuin edeltäjänsäkin.

Pihamaan koekaivauksissa selvisi, että paikalla on asuttu rautakauden lopulta läpi keskiajan ja sen jälkeisten vuosisatojen aina nykypäivään asti. Merkittävimpiä löytöjä olivat rautakauden loppuun ajoittuvien saviastioiden palat, sisämaassa harvinaiset saksalaisten 1300-1400-luvuille ajoittuvien keramiikka-astioiden palaset, 1500-1600-luvun ikkunalasin palaset sekä vuoteen 1573/1574 ajoittuva ruotsalainen raha. Vaikka talletettujen löytöjen määrä ei ole kovin suuri, on Jutikkalan kaivauksilta muihin

sisämaan maaseutuasuipaikkoihin verrattuna paljon 1500-1600-lukujen punasavikeramiikan palasia. Niistä vanhimmat ajoittuvat mahdollisesti jopa 1400-luvulle.

Talletetut löydöt ovat pääasiassa kartanon pihamaalla sijainneelta kaivausalueelta, jonka maamassat olivat hyvin sekoittuneita. Alimpana oli suuria kiviä, jotka mahdollisesti liittyvät paikalla sijainneeseen rakennukseen. Rakenteen selvittämiseksi paikalla on tarkoitus jatkaa tutkimuksia kesällä 2000.

Toiselta pihamaalle tehdyiltä koekaivausalueelta paljastui 1700-luvun jälkipuolelle tai 1800-luvun alkuun ajoittuvan rakennuksen perustusta. Kahdella muulla koekaivausalueella ei tavattu mainittavia kulttuurikerroksia.

Lisäksi Jutikkalan kartanon mailta löytyi inventoinnissa kaksi aiemmin tuntematonta rautakautista kalmistoa. Lähellä Saarioisjärven rantaa sijaitsevalla Kokkomäellä on hyvin säilynyt polttokenttäkalmisto, josta koekuopituksen yhteydessä talletettiin palanutta luuta sekä pala rautakautista keramiikkaa. Jutikkalan peltoaukean pohjoislaidalta, Tiilialinmäeltä löytyi rautakautinen reunuskivellinen rökkiö, jonka ympärillä on mahdollisesti laajempaakin kalmistokiveystä.

Arkistoselvityksissä paljastunut aiemmin tuntematon keskiaikainen asiakirjakatkelma osoittaa, että Jutikkala on viimeistään vuonna 1420 ollut vaikutusvaltaiselle Bitz-suvulle kuulunut asumakartano ja siten vanhimpia Hämeestä tunnettuja rälssin asumakartanoita.

Kartta- ja nimistöselvityksen perusteella Jutikkalan kartanon nykyistä tonttimaata lähimmät pellot ovat todennäköisesti kylän vanhimpia. Niiden ympärillä on useita rautakautisia kalmistoja. Kartanon nykyisellä tonttimaalla on puolestaan ollut asutusta jo rautakauden lopulta lähtien. Jutikkalan keskiaikaisen asumakartanon tonttimaan on vuoden 1999 tutkimusten perusteella sijainnut kartanon nykyisen tonttimaan eteläosassa.

Helsingissä 28. huhtikuuta 2000

Georg Haggrén

LÄHTEET

Hämeen maakunta-arkisto (HMA):

Sääksmäen alinen tuomiokunta: Kihlakunnanoikeuden katselmuspöytäkirjat

Sääksmäen alisen kihlakunnan kruununvoudin arkisto: Katselmuspöytäkirjat

Hämeen maanmittaustoimisto (Hämeen MMT):

Kartta-arkisto

Jutikkalan kartanon arkisto (JKA):

Katselmuspöytäkirja

Kansallisarkisto (KA):

Läänintilit

Uudenmaan ja Hämeen lääni

Uudenmaan ja Hämeen läänin lääninhallitus (UHL): Konttorin arkisto.

Uudenmaan ja Hämeen läänin maanjako-oikeus

Voudintilit

Sääksmäen kihlakunta

Maanmittauslaitos (MML):

Ilmakuva-arkisto

Kartta-arkisto

Uppsala Universitets bibliotek (UUB):

Handschrift B76.

Alanen, Timo ja Kepsu, Saulo: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Tampere 1989.
Finlands medeltidsurkunder (FMU) III-VI.

Hirviluoto, Anna-Liisa: Sääksmäen Jutikkalan Muuntajanmäen rautakautisen kalmiston tutkimus. Suomen museo 1997.

Jutikkala, Eino: Jutikkalan kartano. Hämeenlinna 1994.

Jutikkala, Eino: Sääksmäen pitäjän historia. Jyväskylä 1934.

Jutikkala, Eino ja Nikander, Gabriel: Hämmäläisiä kartanoita ja suurtiloja. Suomen kartanot ja suurtilat 3. Helsinki 1946.

Mugurevic, E. S: Vostotsnaja Latvija i sosednie semli v X-XII vv. Riga 1965.

Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset. Pirkanmaan Liitto 1996. Julkaisu B 36.

Registrum Ecclesiae Aboensis eller Åbo Domkyrkas Svartbok (REA). Utg. af Reinhold Hausen 1890. Faksimilepainos. Jyväskylä 1996.

Suvanto, Seppo: Yksilö myöhäiskeskiajan talonpoikaisyhteiskunnassa. Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle. Historiallisia tutkimuksia 193. Jyväskylä 1995.

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA
G. HAGGRÉN 1999**

LIITE 1.

KARTTALUETTELO

1. Yleiskartta. Mk 1:1000. Piirt. G. Haggrén. 9.9.1999.
2. Alue 1. Pintavaaitus ja tasot 0-2. Mk 1:50 ja 1:20. Piirt. T. Mikkola 9.-10.8.1999. Karttamuovin koko A3.
3. Alue 1. Länsiprofiili. Mk 1:20. Piirt. G. Haggrén 12.8.1999. Puhtaaksi piirt. T. Mikkola. Karttamuovin koko A3.
4. Alue 2. Pintavaaitus ja tasot 0-2. Mk 1:20 ja 1:50. Piirt. T. Mikkola 9.-11.8.1999. Karttamuovin koko A3.
5. Alue 2. Tasot 3-4 ja pohjavaaitus. Mk 1:20 ja 1:50. Piirt. T. Mikkola 8.9.1999. Karttamuovin koko A3.
6. Alue 2. Alueen profiilit. Mk 1:20. Piirt. T. Mikkola 9.9.1999. Karttamuovin koko A3.
7. Alueet 3-4. Pinta- ja pohjavaaitukset. Mk 1:50 ja 1:20. Piirt. T. Mikkola 12.-13.8.1999. Karttamuovin koko A3.

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA
G. HAGGRÉN 1999**

LIITE 2.

MUSTAVALKOKUVALUETTELO

RHOneg 124427:1-47

Rulla/nro	RHOneg	Aihe	Suunta	Pvm/kuv
1/1	:1	Jutikkalan kartanon pihamaa.	SW-NE	9.8. GH
1/2	:2	Alue 2 ennen pintamaan poistoa.	S-N	9.8. GH
1/3	:3	Alue 1 ennen pintamaan poistoa.	S-N	9.8. GH
1/4	:4	Käräjätuvan edustalla olevaa pihamaata.	SE-NW	9.8. GH
1/5	:5	Alue 1 pintamaan poiston jälkeen. Taso 0.	S-N	9.8. GH
1/6	:6	"	W-E	9.8. GH
1/7	:7	"	S-N	9.8. GH
1/8	:8	Alue 2 pintamaan poiston jälkeen. Taso 0.	S-N	9.8. GH
1/9	:9	"	E-W	9.8. GH
1/10	:10	Jutikkalan päärakennus.	NE-SW	10.8. GH
1/11	:11	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala ja Terhi Mikkola.	NE-SW	10.8. GH
1/12	:12	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala.	NE-SW	10.8. GH
1/13	:13	"	NE-SW	10.8. GH
1/14	:14	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala ja Terhi Mikkola.	NE-SW	10.8. GH
1/15	:15	Alue 3 ennen pintamaan poistoa.	E-W	10.8. GH
1/16	:16	Alue 1. Taso 1.	S-N	10.8. GH
1/17	:17	Alue 1. Taso 1.	N-S	10.8. GH
1/18	:18	Alue 1. Kivijalkaa.	E-W	10.8. GH
1/19	:19	Alue 2. Taso 1.	S-N	11.8. GH
1/20	:20	Alue 2. Taso 1.	E-W	11.8. GH
1/21	:21	Alue 3 pintamaan poiston jälkeen. Taso 0.	E-W	11.8. GH
1/22	:22	Alue 1. Pohjoisosa. Länsiprofiili.	E-W	11.8. GH
1/23	:23	Alue 1. Taso 2.	S-N	11.8. GH
1/24	:24	Alue 1. Poraamalla lohkottu kivi.		11.8. GH
1/25	:25	Alue 3. Länsipää. Taso 1.	N-S	11.8. GH
1/26	:26	Alue 4 ennen pintamaan poistoa.	SE-NW	12.8. GH
1/27	:27	"	S-N	12.8. GH
1/28	:28	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala ja Georg Haggrén.	SW-NE	12.8. TM
1/29	:29	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala ja Georg Haggrén.	S-N	12.8. TM
1/30	:30	Alue 2. Rautakautista keramiikkaa in situ.		12.8. GH
1/31	:31	Alue 1. Taso 2.	S-N	12.8. GH
1/32	:32	Alue 1. Länsiprofiili.	E-W	12.8. GH
1/33	:33	Niemipelto ja Kokkomäki.	SE-NW	12.8. GH
1/34	:34	Kokkomäen harja. Koekuoppa.	NE-SW	12.8. GH
1/35	:35	Kokkomäki. Koekuoppa. Kalmistokiveystä.	E-W	12.8. GH
1/36	:36	"	E-W	12.8. GH
1/37	:37	"	N-S	12.8. GH
2/1	:38	Jutikkalan tonttimaa Kokkomäeltä.	NW-SE	12.8. GH
2/2	:39	Alue 2. Taso 2.	S-N	13.8. GH
2/3	:40	Alue 2. Taso 2.	E-W	13.8. GH

2/4	:41	Alue 4. Taso 0.	S-N	13.8. GH
2/5	:42	Alue 4. Taso 0.	E-W	13.8. GH
2/6	:43	Tiilialinmäki. Röykkiö. Turpeita poistettu.	E-W	13.8. GH
2/7	:44	"	N-E	13.8. GH
2/8	:45	" Huom. Reunuskiveys.	W-E	13.8. GH
2/9	:46	Tiilialinmäki. Röykkiö. Yleiskuva.	S-N	13.8. GH
2/10	:47	Tiilialinmäki. Röykkiö. Yleiskuva.	W-E	13.8. GH

X KODAK 5052 TMX

00 KODAK 5052 TMX

0 KODAK 5052 TMX

262199

MV/RHO
124427

:38

X 2 KODAK 5052 TMX

00 3 KODAK 5052 TMX

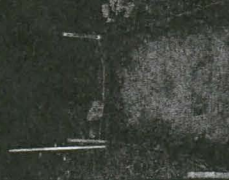
0 4 KODAK 5052 TMX

:39

:40

:41

:42

:43

:44

:45

:46

:47

10

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA
G. HAGGRÉN 1999**

LIITE 3.

DIALUETTELO

RHO Dia 124428:1-47

Nro	Aihe	Suunta	Pvm/kuv
:1	Jutikkalan kartanon päärakennus.	W-E	10.6. GH
:2	Päärakennuksen kellarihalssi ja kellari.	W-E	10.6. GH
:3	Päärakennuksen kellarin ovipieli, ulkopuolelta.	W-E	10.6. GH
:4	Päärakennuksen kellarin ovipieli, sisäpuolelta.	E-W	10.6. GH
:5	Päärakennuksen kellari.	W-E	10.6. GH
:6	Vanha kaalimaa, taustalla Syytinkirakennus.	W-E	10.6. GH
:7	Viinanpolttimo, myöhempi paja 1800-luvun alusta, savitiiltä.	NE-SW	10.6. GH
:8	Kanganrinne. Uuninraunio 1800-luvun alkupuolelta(?).	W-E	10.6. GH
:9	Kanganrinne/Hietala. Metsittynyt pelto.	S-N	10.6. GH
:10	Kokkomäki, yleiskuva, etualalla vanha Niemipelto.	SE-NW	12.8. GH
:11	Kokkomäki, etualalla koekuoppa, taustalla viinanpolttimo.	NE-SW	12.8. GH
:12	Kokkomäki, koekuoppa, kalmistokiveystä.	E-W	12.8. GH
:13	Kokkomäki, yleiskuva.	E-W	8.9. GH
:14	Tiilialinmäki, röykkiö.	S-N	13.8. GH
:15	Tiilialinmäki, röykkiö.	E-W	13.8. GH
:16	". Pintaturpeita poistettu, reunuskiveys erottuu.	W-E	13.8. GH
:17	Pihamaa, Syytinkirakennuksen eteläpuolinen rakennuksenpohja.	W-E	10.6. GH
:18	Pihamaa, rakennuksenpohjan eteläreuna.	W-E	10.6. GH
:19	Pihamaa, rakennuksenpohjan eteläistä kivijalkaa.	W-E	10.6. GH
:20	Pihamaa, taustalla alue 2.	SW-NE	13.6. GH
:21	Alue 1. Pintamaan poiston jälkeen. Taso 0.	S-N	9.8. GH
:22	Alue 1. Taso 1.	N-S	10.8. GH
:23	Alue 1. Taso 2.	S-N	12.8. GH
:24	Alue 1. Poraamalla lohkottu kivi.		11.8. GH
:25	Alue 1. Pohjoisosa. Länsiprofiili.	E-W	11.8. GH
:26	Alue 2 pintamaan poiston jälkeen. Taso 0.	E-W	9.8. GH
:27	Alue 2. Taso 1.	E-W	11.8. GH
:28	Alue 2. Taso 2.	E-W	13.8. GH
:29	Alue 2. Taso 3.	E-W	9.9. GH
:30	Alue 2. Länsiprofiili.	E-W	9.9. GH
:31	Alue 2. Eteläprofiili.	N-S	9.9. GH
:32	Pihamaa, taustalla alue 3.	N-S	12.8. GH
:33	Alue 3. Taso 0. Pohjamaa.	E-W	12.8. GH
:34	Pihamaa, alueen 4 paikka.	S-N	12.8. GH
:35	Alue 4 pohjaan kaivettuna.	E-W	13.8. GH
:36	Prof. Maija Lehtosen löytämä ristiriipus.		13.8. GH
:37	Ristiriipuksen löytöpaikka, koekuoppa.	S-N	8.9. GH
:38	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala.	NE-SW	10.8. GH
:39	Työkuva. Akat. Eino Jutikkala ja Terhi Mikkola.	NE-SW	10.8. GH

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA 1999
G. HAGGRÉN 1999

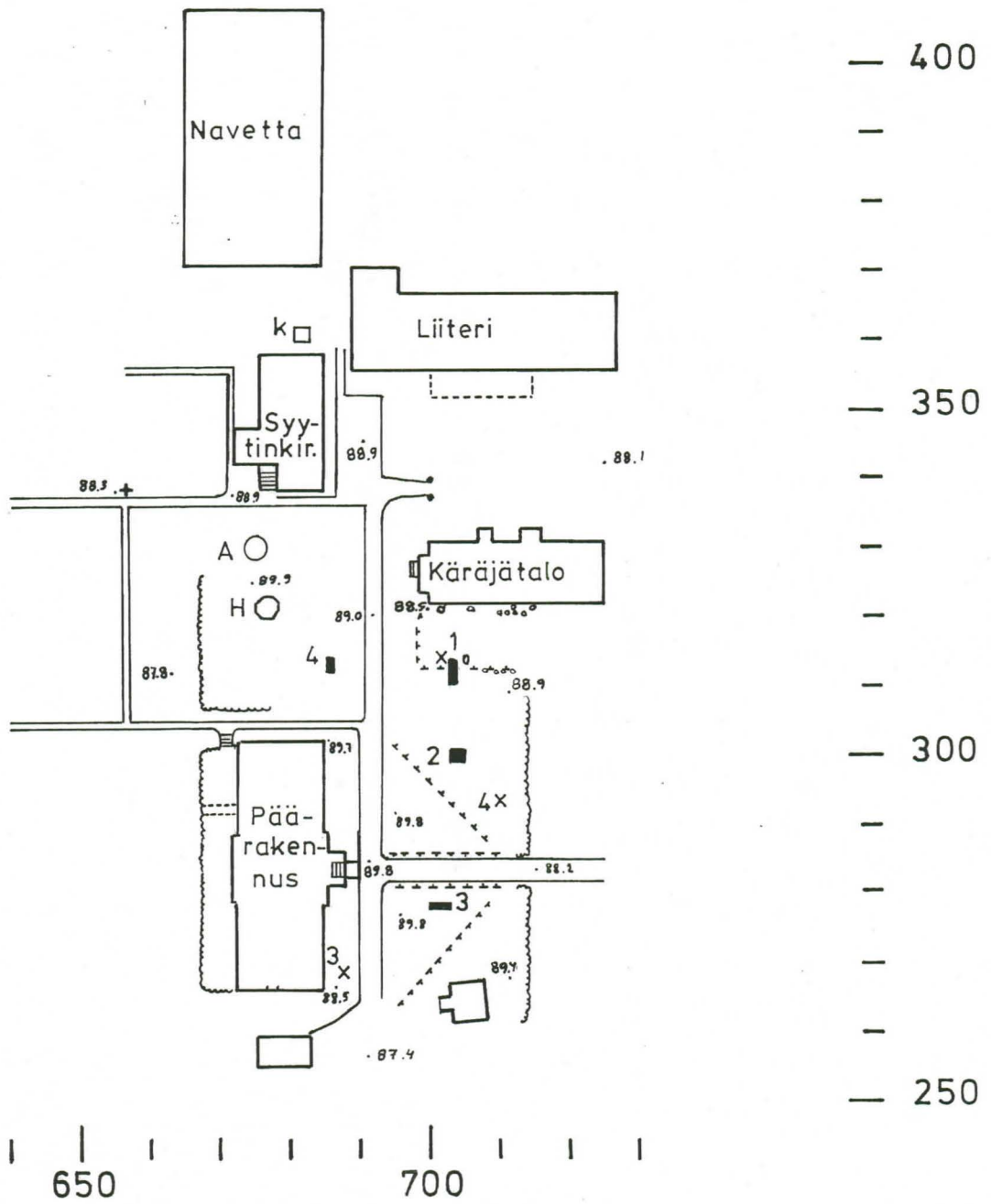
DIALUETTELO

MV/AO

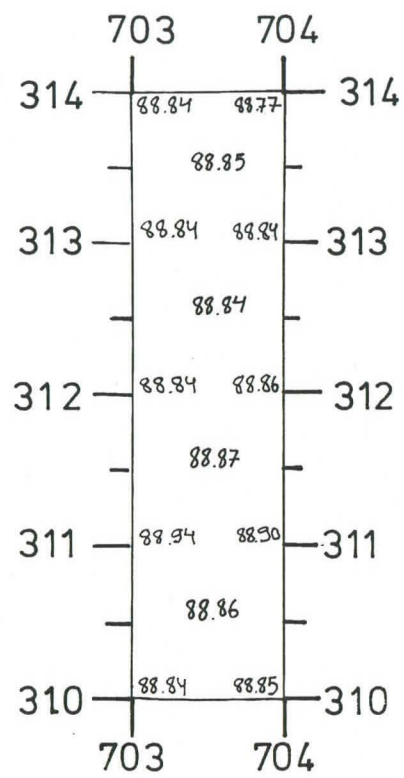
:1	44019	Kokkomäki, yleiskuva, etualalla vanha Niemipelto.	SE-NW	12.8. GH
:2	44020	Kokkomäki, yleiskuva.	E-W	10.6. GH
:3	44021	Kokkomäki, taustalla viinanpolttimo.	NE-SW	10.6. GH
:4	44022	Kokkomäki. Koekuoppa. Kalmistokiveystä.	E-W	8.9. GH
:5	44023	Tiilialinmäki, röykkiö.	E-W	13.8. GH
:6	44024	". Pintaturpeita poistettu, reunuskiveys erottuu.	W-E	13.8. GH
:7	44025	Ristiriipuksen löytöpaikka, koekuoppa.	S-N	8.9. GH

- KAIVAUSALUE
- x KOEKUOPPA
- ⌈ KIVETTY TERASSI
- ↗ PENGER
- == TIE

- + RISTIN LÖYTÖPAIKKA
- k KAIVO
- A ALLAS
- H HUVIMAJA
- o KIVI
- PYLVÄS

VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999	YLEISKARTTA MK 1:1000	
MITTAUSDOKUMENTOINTI G.Haggren 9.9.1999	MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
	RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 1

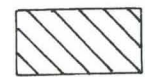

Pintavaaitus

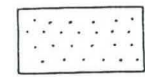
1m

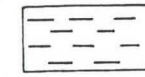
mulle

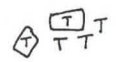
hiekansekainen mulle

hiekka

tiivistä savea

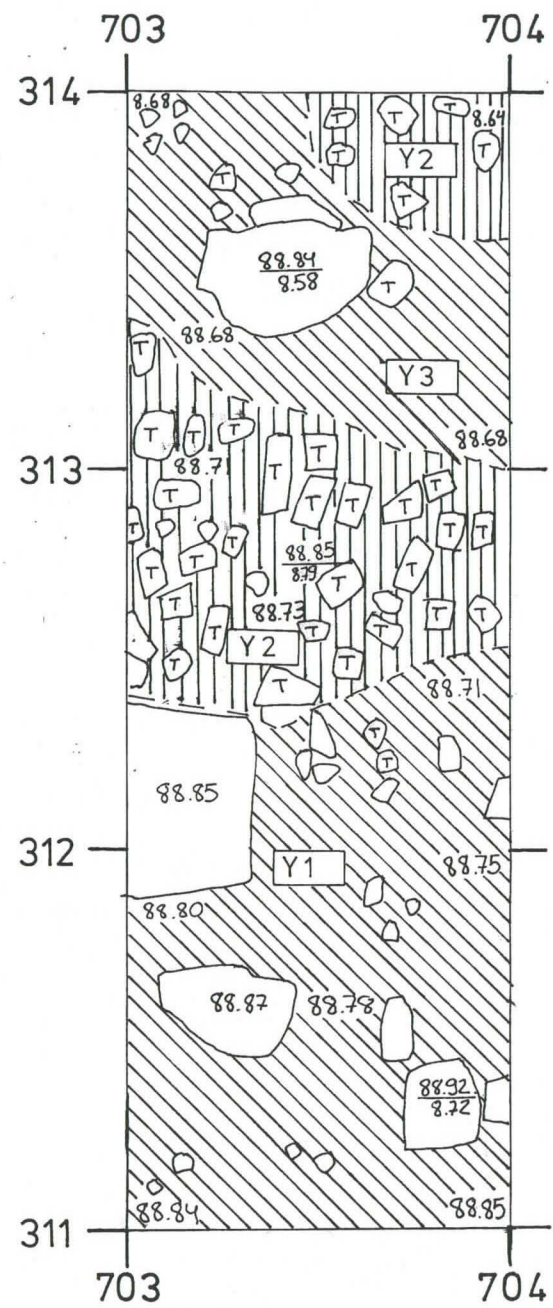
tiiltä ja tiilimurskaa

kivi

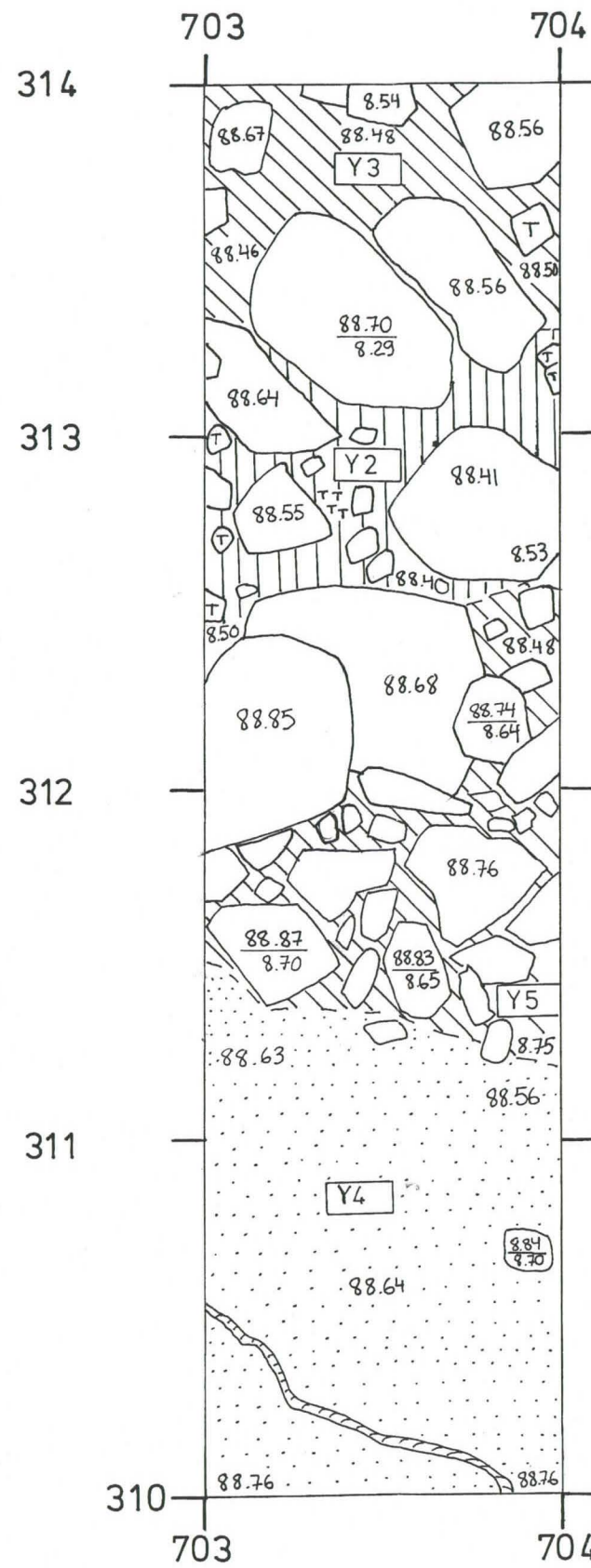

puunjuuri

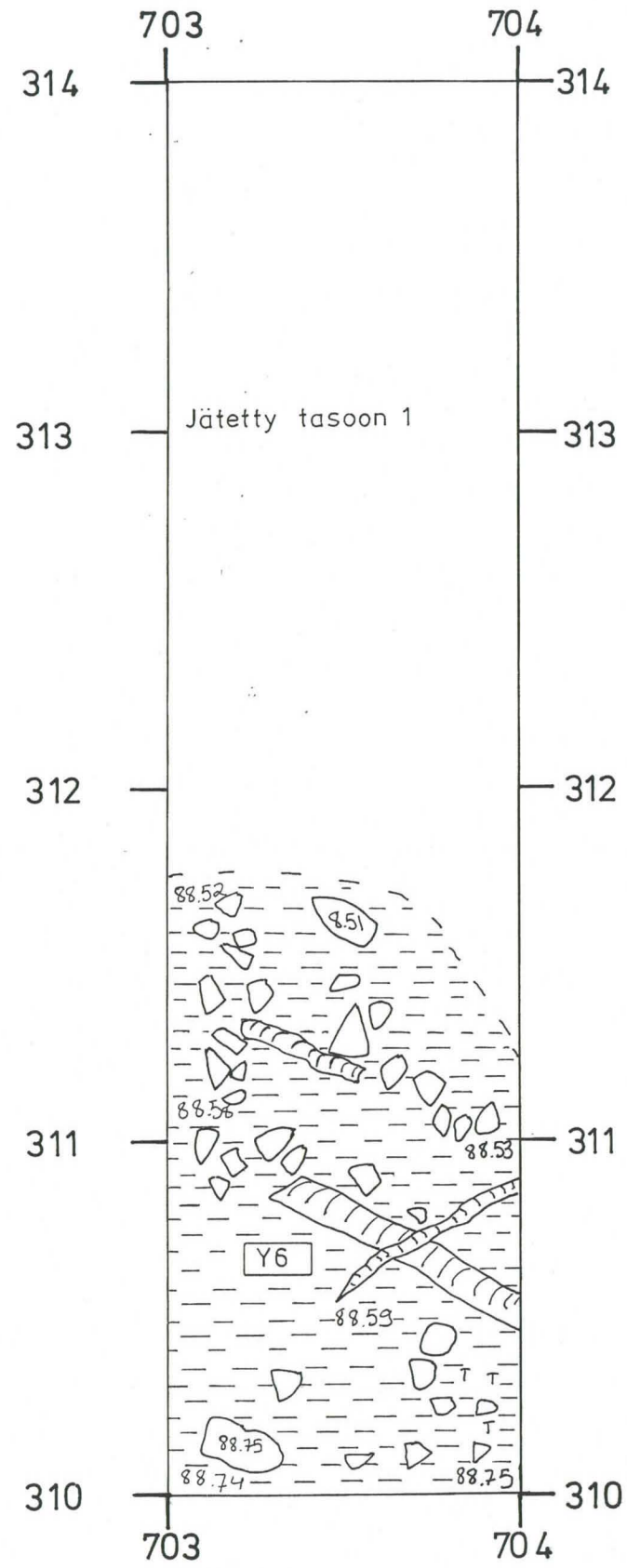

TASO 0

1 m

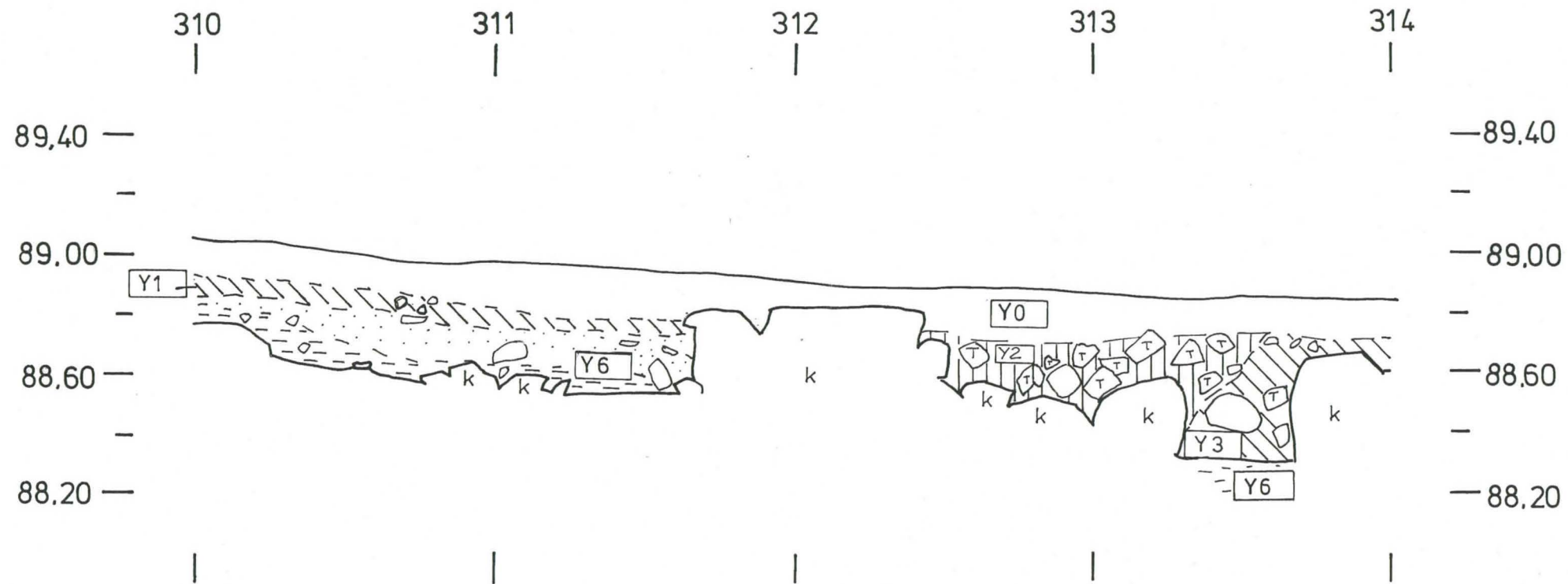

TASO 1

TASO 2

VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999		ALUE 1 PINTAVAAITUS, TASOT 0-2 MK 1:20 JA 1:50	
MITTAUSDOKUMENTOINTI T.Mikkola 9.-10.8.1999		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 2

 hiekkainen multa

 multa

 hiekka

 tiivistä savea

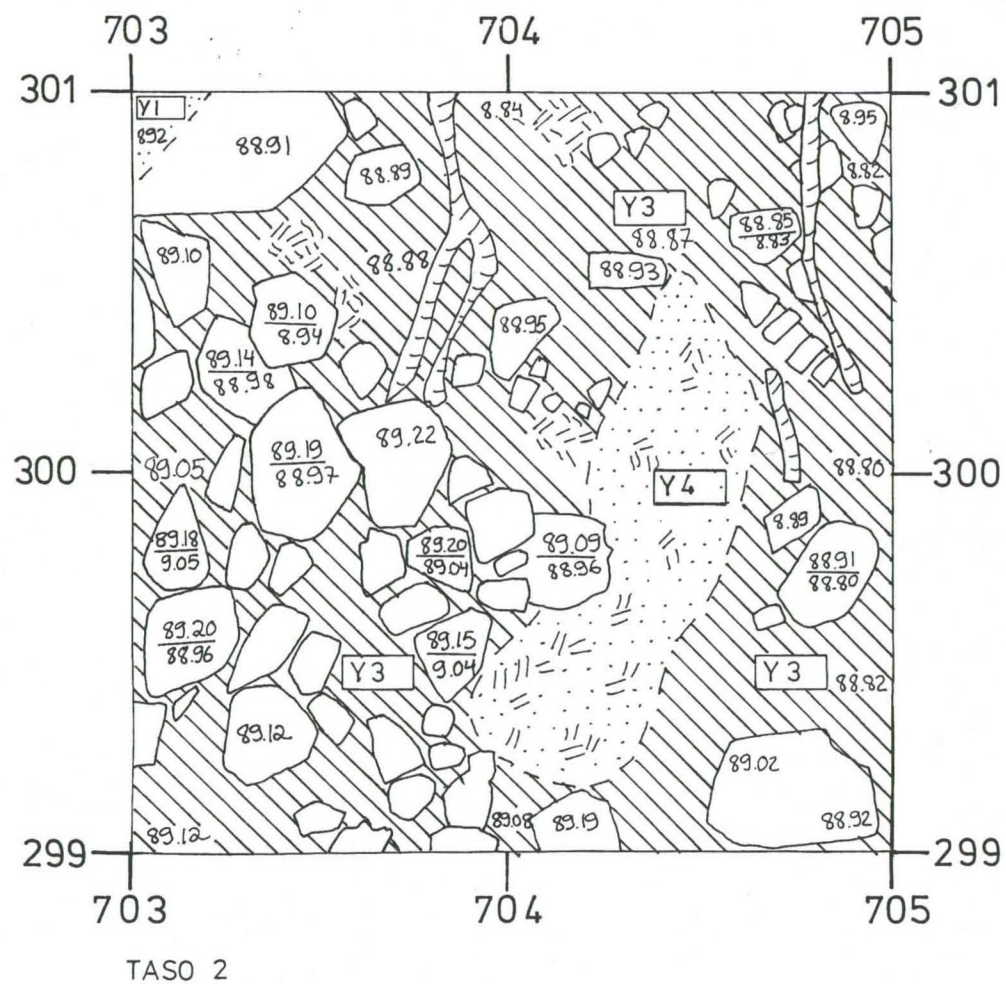
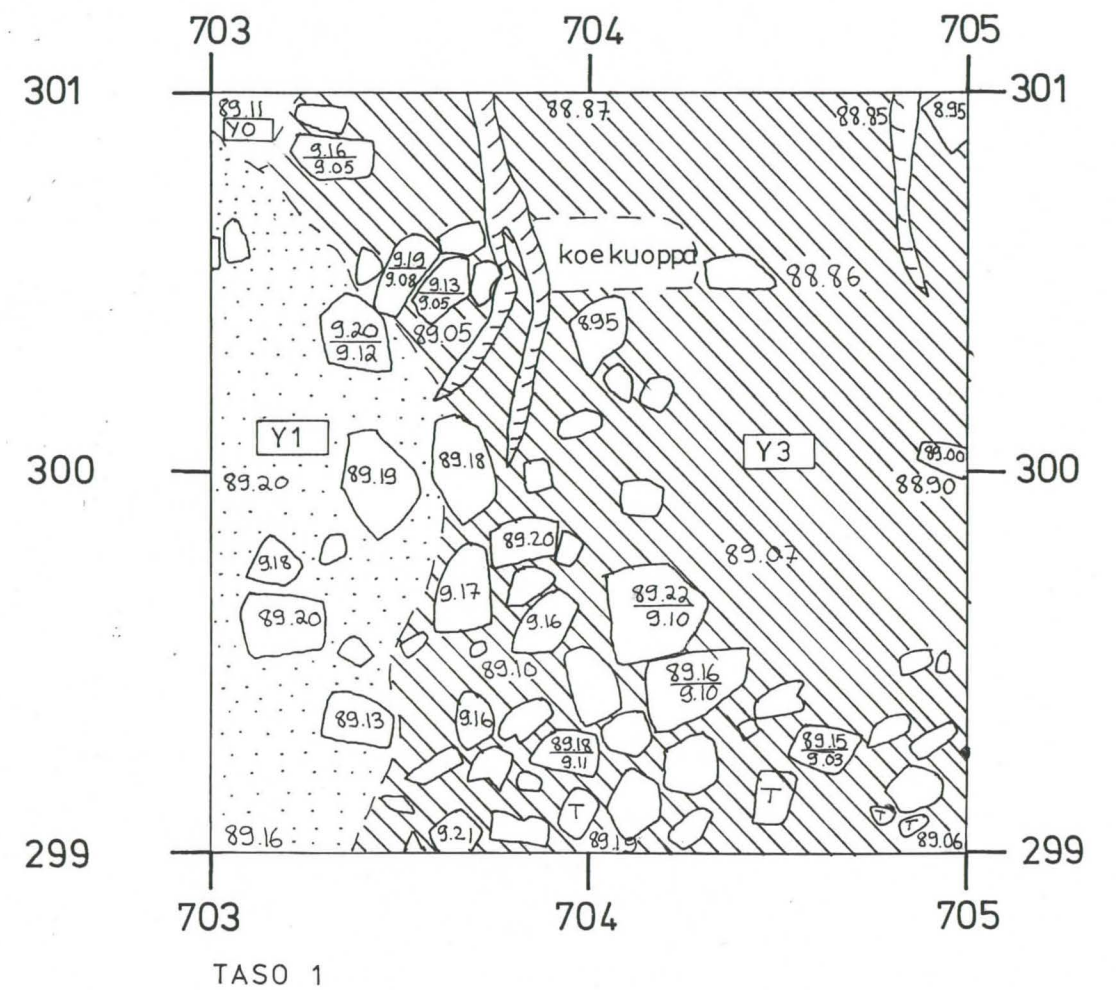
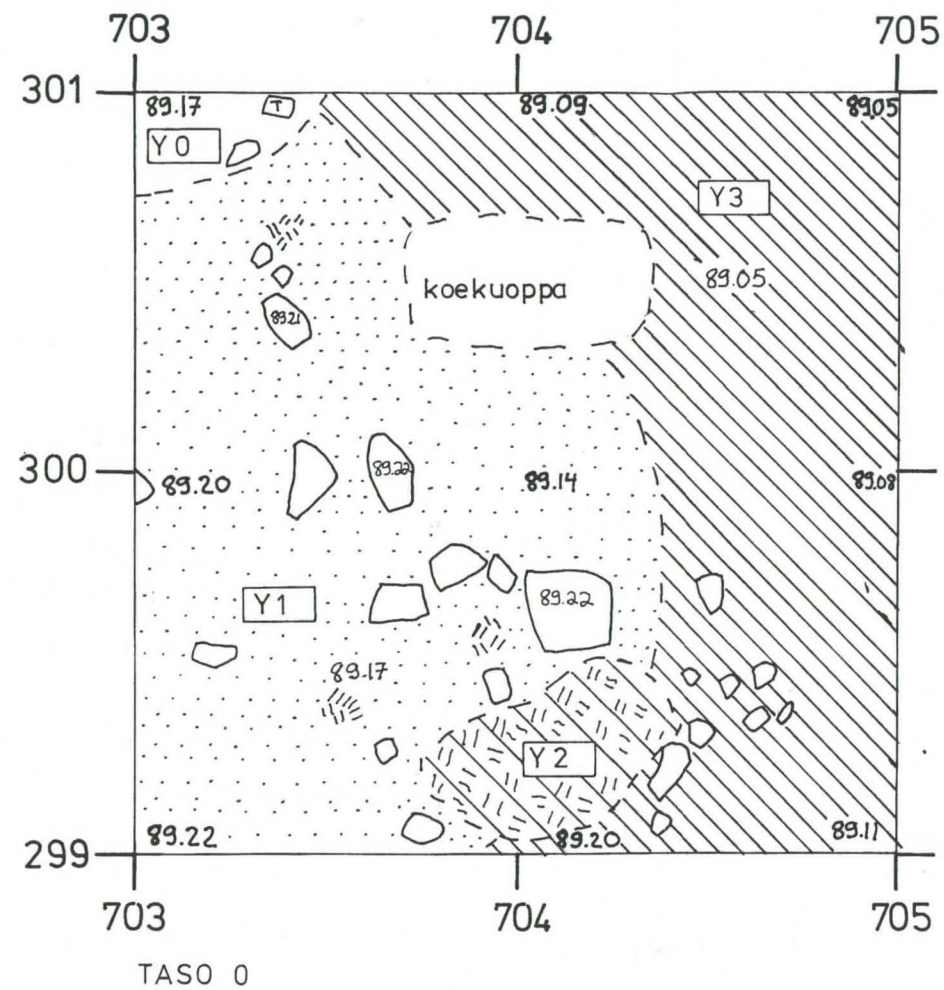
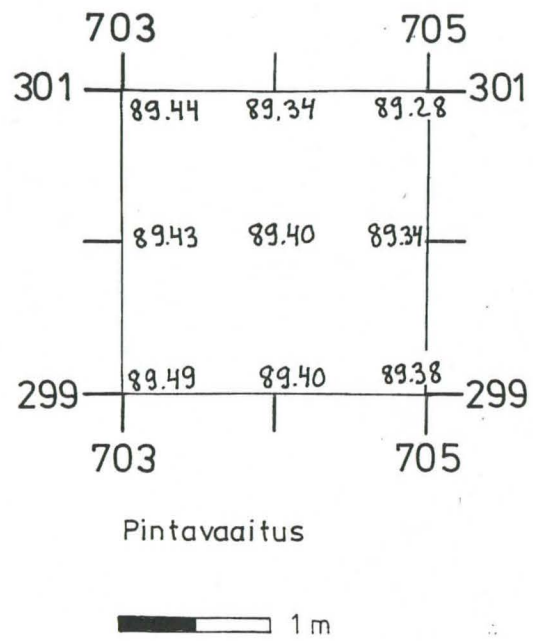
 tiili

 kivi

 1 m

N

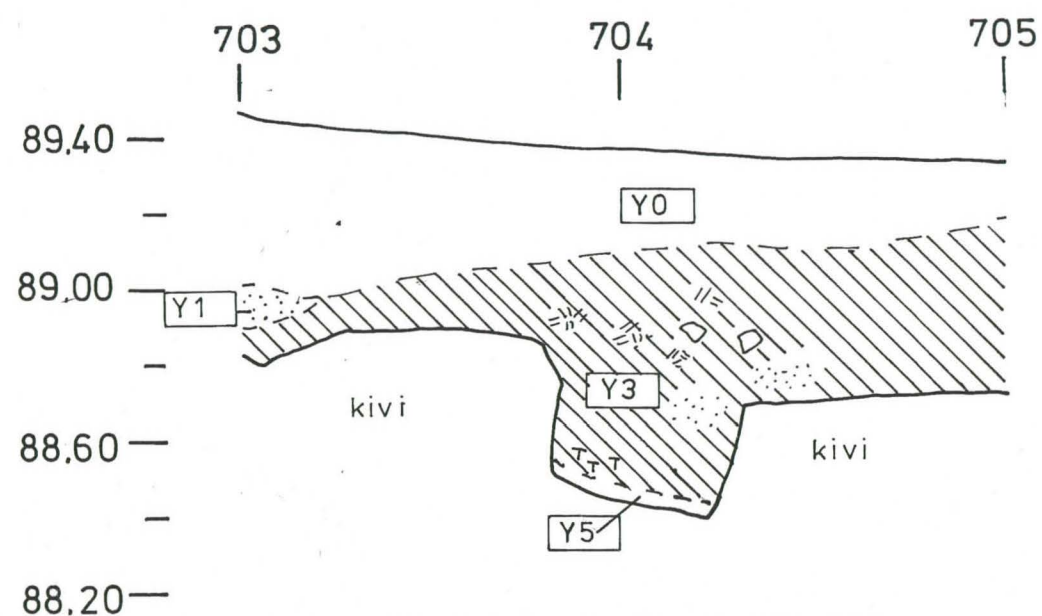

VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999		ALUE 1 LÄNSIPROFILI MK 1:20	
MITTAUSDOKUMENTOINTI		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
G.Haggren 12.8.1999		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 3

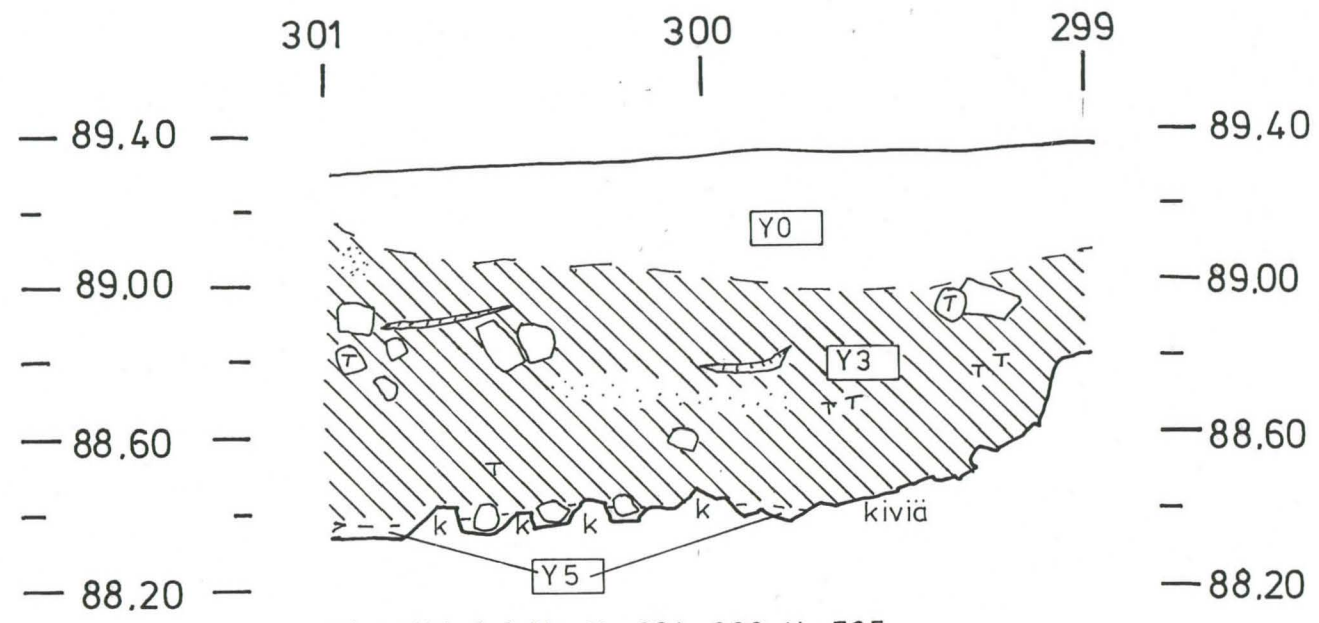
- tiivis hiekka
- hiekasekainen multa
- savi
- savensekainen multa
- tiili
- kivi
- puunjuuri

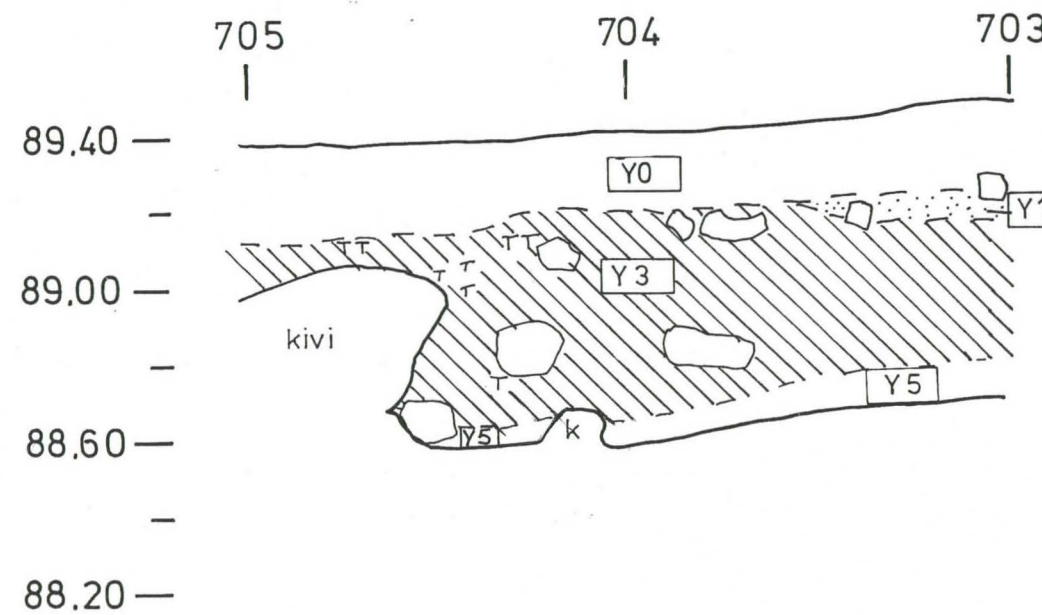
VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999		ALUE 2 PINTAVAAITUS, TASOT 0-2 MK 1:20	
MITTAUSDOKUMENTOINTI		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
T.Mikkola 9-11.8.1999		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 4

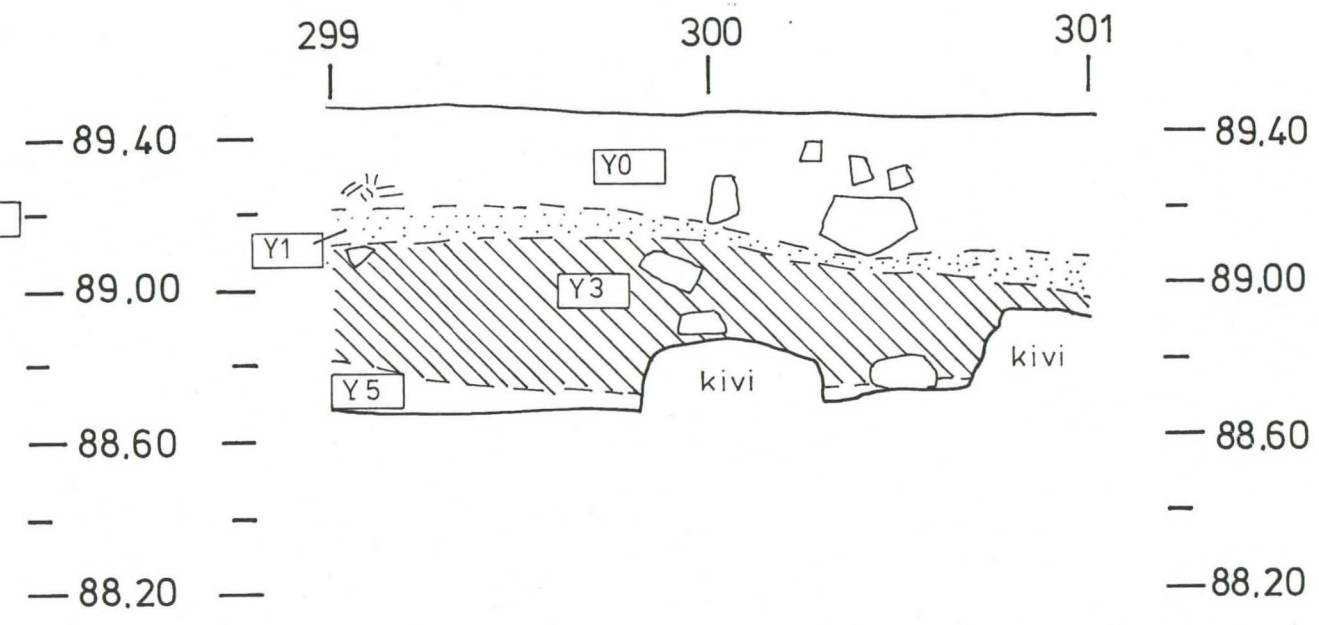
Pohjoisprofiili linjalta X=301 Y=703-705

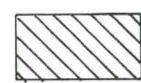
Itäprofiili linjalta X=301-299 Y=705

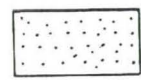
Eteläprofiili linjalta X=705-703

Länsiprofiili linjalta X=299-301 Y=703

hiekansekainen multa

hiekk Y1 on tiivistä hiekkää

savi

tiiltä ja tiilimurskaa

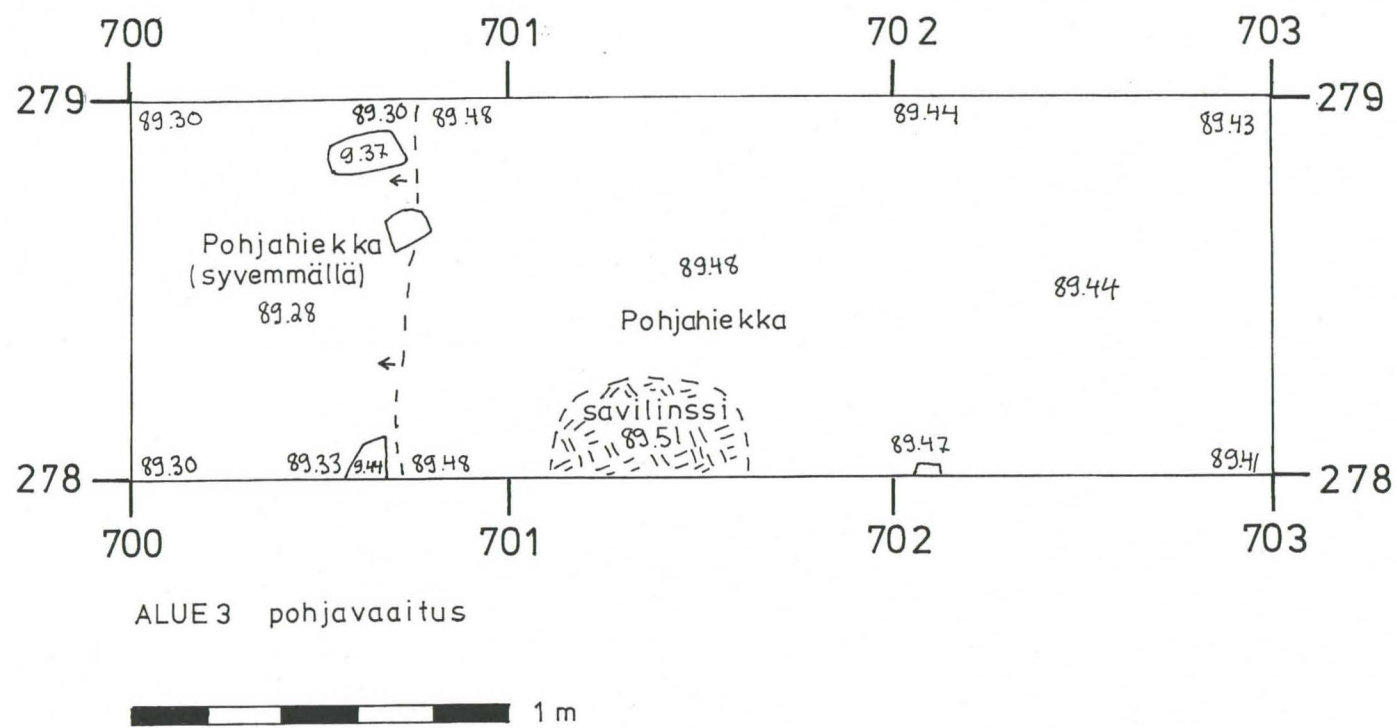
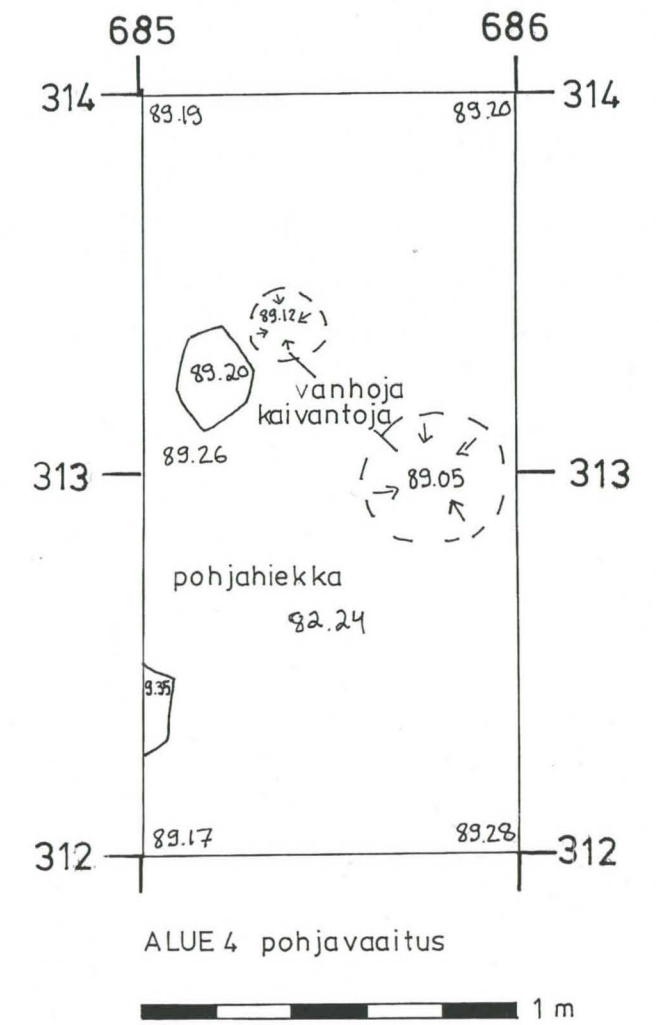
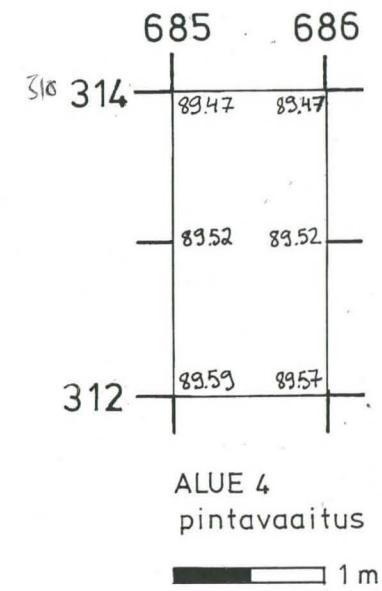
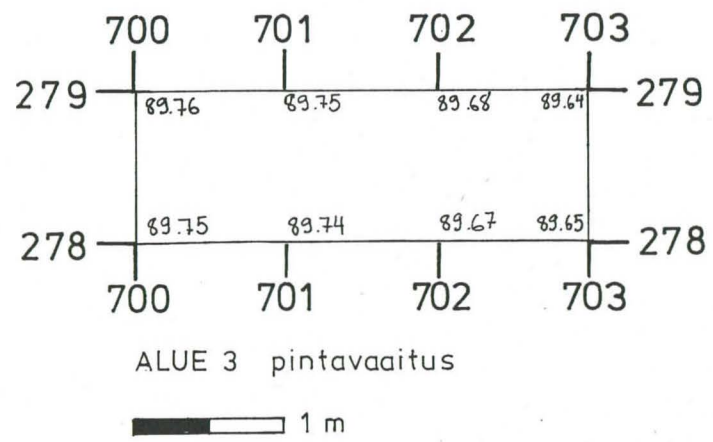
kivi

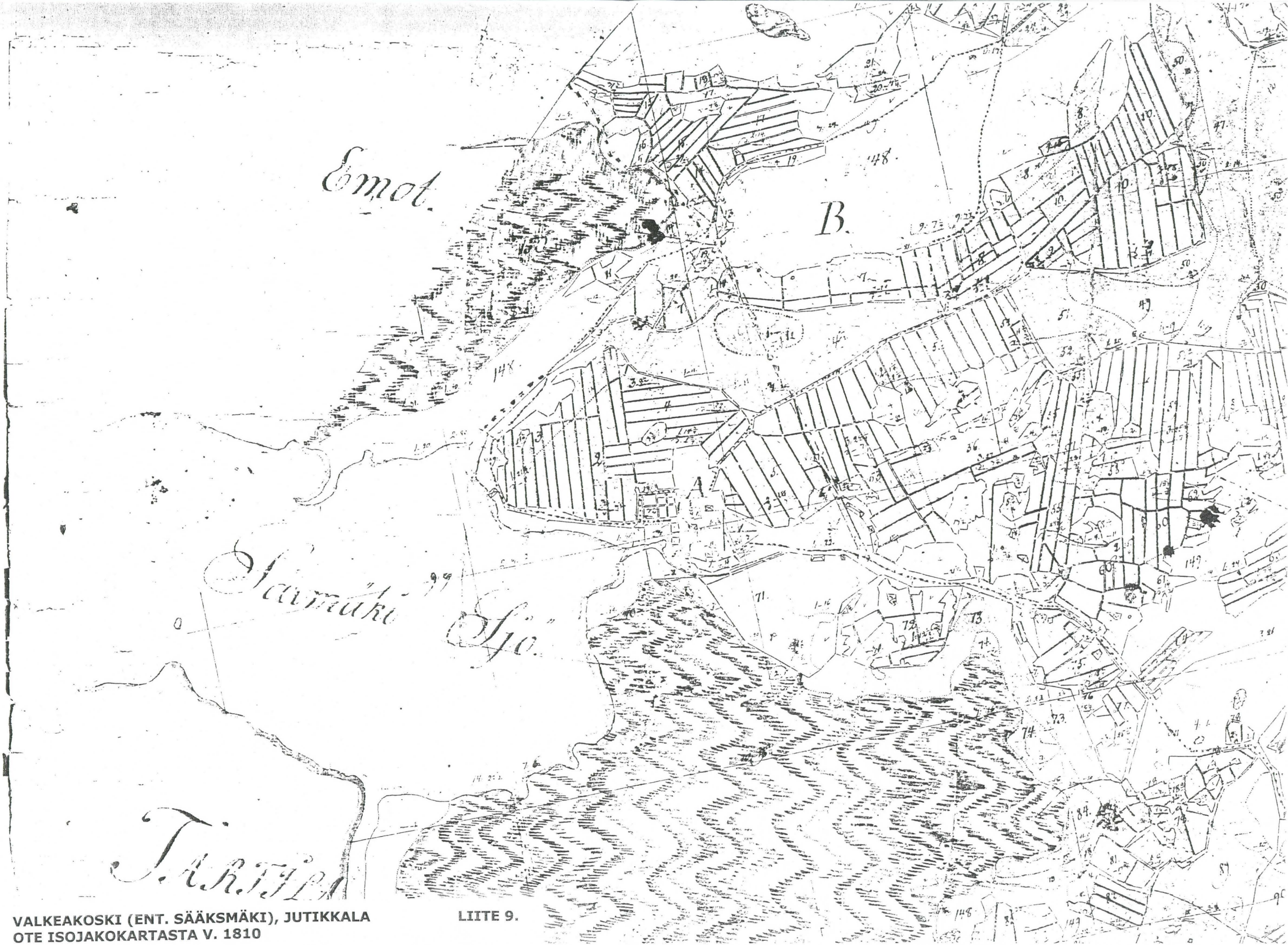
puunjuuri

VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999		ALUE 2 PROFIILIT MK 1:20	
MITTAUSDOKUMENTOINTI		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
T.Mikkola 9.9.1999		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 6

VALKEAKOSKI JUTIKKALAN KARTANO G.Haggren 1999		ALUEET 3,4 PINTA- JA POHJAVAAITUS MK 1:20 JA 1:50	
MITTAUSDOKUMENTOINTI		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
T.Mikkola 12.-13.8.1999		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH.	Kartta 7

Emot.

B.

Säämäki
Sp.

J. R. T. P.

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA
OTE ISOJAKOKARTASTA V. 1810

LIITE 9.

Valkeakoski (ent. Sääksmäki) Jutikkala 1999

LÖYTÖLUETTELO

KM 99063

Liite 4

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 1	1	310/703	0	0	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa vihreä.	1	13.7 g	Paksuus 150 mm. 1700-1800 - l.	
: 2	1	311/703	0	0	Fajanssi	Astia	Kylkipala.	1	0.9 g		1700-1800 -l.
: 3	1	311/703	0	0	Lasi	Ikkunalasi	Lasimassa vaaleavihreää.	5	3.1 g		1700-1800 -l.
: 4	1	312/703	0	0	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	2	2.8 g		1700-1800 -l.
: 5	1	312/703	0	0	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa vaaleanvihreää.	1	2.0 g		1800-l.
: 6	1	312/703	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	8	3.4 g		1700-1800 -l.
: 7	1	312/703	0	0	Kuona	Möykky		1	4.5 g		
: 8	1	313/703	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	10	6.2 g		1700-1800 -l.
: 9	1	313/703	0	0	Lasi	Ikkuna	Yhdeksi möykkyksi sulanutta ikkunalasia.	1	158.7 g		
: 10	1	311/703	1	1	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	3	1.8 g		1700-1800 -l.
: 11	1	311/703	1	1	Punasavi	Kaakeli	Kaakelin takaosan kiinnityslista.	1	13.6 g		1700-1800 -l.
: 12	1	311/703	1	2	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	2	1 g		1700-1800 -l.
: 13	1	311/703	1	2	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	14	5.6 g		1700-1800 -l.
: 14	1	311/703	1	2	Kuona	Möykky		1	3.2 g		
: 15	1	312/703	1	2	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	2	1.6 g		1700-1800 -l.
: 16	1	312/703	1	2	lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassa vihreää.	5	74 g		1700-1800 -l.

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 17	1	312/703	1	2	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	1	1.4 g		1700-1800 -l.
: 18	1	312/703	1	2	Lasi	Möykky	Sulanutta väritöntä lasia.	1	18.2 g		
: 19	1	312/703	1	2	Kuona	Pala	Levymainen tiilikuonan pala.	1	32.5 g		
: 20	1	313/703	1	2	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa vihreää.	1	5.6 g		1700-1800 -l.
: 21	1	313/703	1	2	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	2	1.2 g		1700-1800 -l.
: 22	1	313/703	1	2	Lasi	Möykky	Sulanutta väritöntä lasia.	1	10.6 g		
: 23	1	310/703	2	4	Fajanssi	Astia	Kylkipala.	2	1.5 g		1700-1800 -l.
: 24	1	310/703	2	4	Lasi	Pullo	Pullonkaulan taite. Lasimassa vihreää.	1	7 g		1700-1800 -l.
: 25	1	310/703	2	4	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	3	1.3 g		1700-1800 -l.
: 26	2	299/703	0	0	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	2	0.6 g		1700-1800 -l.
: 27	2	299/703	0	0	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa rusehtavanvihreää.	1	0.4 g		1700-1800 -l.
: 28	2	299/704	0	0	Punasavi	Kaakeli	Tinalasitettu kaakelin palanen.	1	1.3 g		1700-1800 -l.
: 29	2	300/703	0	0	Punasavi	Kaakeli	Kaakelin takalista.	1	9.2 g		1700-1800 -l.
: 30	2	300/704	0	0	Lasi	Pullo	Pullonsuu ja pohjareunan pala. Lasimassa vihreää.	2	52.1 g		1750-1850 -l.
: 31	2	300/704	0	0	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassat eri sävyisiä vihreitä.	4	4.5 g		1700-1800 -l.
: 32	2	300/704	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	5	3.9		1700-1800 -l.
: 33	2	300/704	0	0	Punasavi	Kaakelin kiinnityslista.		1	32.8 g		1700-1800 -l.
: 34	2	299/703	1	3	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinnalla ruskea lasite. Ulkopinta lohjennut.	1	1.9 g		

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 35	2	299/704	1	3	Lasi	Astia	Pieni, erittäin ohut lähes väritön taivutettu lasinpalanen.	1	0.1 g		1900 -l.
: 36	2	299/704	1	3	Lasi	Pullo	Lasimassa vihreää.	1	2.9 g		1700-1800 -l.
: 37	2	299/704	1	3	Valkosavi	Liitupiipunvarsi	Lasitetun liitupiipunvarren pätkä. Lasitus sulanut.	1	3.9 g	Halkaisija 11 mm.	1600-1700 -l.
: 38	2	299/704	1	3	Punasavi	Kaakelin kiinnityslista		1	26.6		
: 39	2	299/704	1	3	Kuona			1	48.8 g		
: 40	2	300/703	1	3	Punasavi	Kaakelin kiinnityslista		2	15.8 g		1700-1800 -l.
: 41	2	300/704	1	3	Punasavi	Astia	Kylkipala. Palan sisäpinnalla ruskea lasite ja ulkopinta rihlattu.	1	4.1 g	Paksuus 4 mm.	1500 -l.
: 42	2	300/704	1	3	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinnalla ruskea lasite ja ulkopinnalla kolme pystysuoraa boluskoriste viivaa. Todennäköisesti kannusta.	1	2.9 g		1400-1600 -l.
: 43	2	300/704	1	3	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa vaaleanvihreää.	1	0.4 g		1700-1800 -l.
: 44	2	300/704	1	3	Valkosavi	Liitupiipunvarsi		3	5.6 g		1600-1800 -l.
: 45	2	300/704	1	3	Punasavi	Kaakeli	Kaakelin etulevyn koristelista.	1	13.9 g		1700-1800 -l.
: 46	2	300/704	1	3	Punasavi	Kaakelin kiinnityslista		1	8.6 g		1700-1800 -l.
: 47	2	300/704	1	3	Masuunikuona			1	3.2 g		
: 48	2	300/704	1	3	Savi	Tiili?	Kuonaantunut savenpala.	1	57.5 g		
: 49	2	299/703	2	1	Lasi	Pullo	Kylkipala. Lasimassa vihreää.	1	2.2 g		1600-1800 -l.

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 50	2	300/703	2	1	Savi	Astia	Yksi reuna- ja kaksi kylkipalaa. Palojen massat ovat tummanharmaata ja karkeasekoitteista. Sekoitteena on käytetty mm. hiekkaa ja kiillettä.	3	7.2 g	Paksuus 8 mm	Rautakautista.
: 51	2	300/703	2	1	Punasavi	Astia	Kylkipala. Palan ulkopinta on siloitettu massa tummemmalla savella ja naarmutettu. Sisäpinnalla on säilynyt vähän mustaa lasitusta.	1	5.7 g		1700-l.
: 52	2	300/703	2	1	Punasavi	Astia	Pohjapala.	1	16.4 g		
: 53	2	300/703	2	1	Savi		Vaaleanruskea huokoinen savimöykky.	1	7.9 g		
: 54	2	299/703	2	3	Punasavi	Astia	Vadin pohja-, kylki- ja reunapaloja. Vadin sisäpinta silattu valkosavella, jonka päällä on väritönlasite. Vadin reunassa kulkee aaltoviivakoriste.	33	1037.73 g	Halkaisija 280 mm	Vati löytyi noin 20:n cm suuruiselta alueelta. Koordinaatit 299.50-60/703.00-15. Ajoitus 1800-l.
: 55	2	299/704	2	3	Savi	Astia	Kylkipala. Palan massa on tummanharmaata ja karkeasekoitteista. Sekoitteena on käytetty mm. hiekkaa ja kiillettä.	1	37.3 g	Paksuus 9 mm.	Rautakautista.
: 56	2	299/704	2	3	Punasavi	Astia.	Kaula ja suureuna. Suuosassa rihlausta ja kaulassa rihlausta ja kohovöitä. Astian massa on harmaa. Sisäpinnalla musta tai mustaksi palanut lasite. Lasitetta on roiskunut myös astia ulkopinnalle.	2	12.1 g	Halkaisija 700 mm, paksuus 6 mm.	1400 - 1600 -l.
: 57	2	299/704	2	3	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	2	0.7 g		1600-1800 -l.
: 58	2	299/704	2	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassat ovat ruskeaa ja vihreää.	7	15 g		1700-1800 -l.
: 59	2	299/704	2	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vihreää.	3	5 g		1700-1800 -l.

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 60	2	299/704	2	3	Punasavi	Kaakelin kiinnityslista.		1	5.8 g		1700-1800 -l.
: 61	2	300/703	2	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	2	1.9		1600-1800 -l.
: 62	2	300/703	2	3	Savi		Litteä palanen tiivistä vaaleanruskeaa savea. Massan sekoitteena on mm. pieniä kiviä. Ehjää pintaa palasessa ei ole säilynyt.	1	11.9 g		
: 63	2	300/704	2	3	Lasi	Astia.	Pohjapala. Juomalasin massa väritöntä	1	6.6 g		1700-1800 -l.
: 64	2	300/704	2	3	Lasi	Ikkuna	Ikkunan kulmapalanen, jonka molemmat sivut retusoidut. Lasimassa väritöntä.	1	1.3 g		1500-1600 -l.
: 65	2	300/704	2	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleavihreää.	1	0.8 g		
: 66	2	300/704	2	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	2	1 g		1700-1800 -l.
: 67	2	300/704	2	3	Lasi	Möykky	Sulanutta lasia.	1	8.7 g		
: 68	2	300/704	2	3	Luu		Litteä, sileäpintainen pala, jonka massa tiivistä ja kovaa.	1	1.1 g		
: 69	2	299/703	3	3	Punasavi	Astia	Pohjapala. Palan molemmat pinnat lohjenneet. Ulkopinnalla jäljellä rusehtavaa lasitetta ja rihlausta.	1	9.4 g		1500-1700 -l.
: 70	2	299/703	3	3	Fajanssi	Astia	Pohjareunaa? Palanut.	1	2.1 g		1600-1800 -l.
: 71	2	299/703	3	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassa vihreää.	2	11 g		1700-1800 -l.
: 72	2	299/703	3	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vihreää.	3	2.2 g		1700-1800 -l.
: 73	2	299/704	3	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassa vihreää	2	2.8 g		1700-1800 -l.
: 74	2	299/704	3	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	1	0.9 g		1700-1800 -l.

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 75	2	299/704	3	3	Rautakuonaa			1	11.6 g		
: 76	2	300/703	3	3	Rauta	Lapionterä		1	285.2 g		
: 77	2	300/703	3	3	Savi	Astia	Kylkipala. Palan massa on tummanharmaata ja karkeasekoitteista. Sekoitteena mm. hiekkaa, kiviä ja kiillettä.	1	13.3 g	Paksuus 7 mm	Rautakautista.
: 78	2	300/703	3	3	Punasavi	Astia	Vadin tai kulhon suureunapala. Ulkopinta profiloitu, sisäpinnalla tummanruskea lasitus.	1	14.5 g	Halkaisija 180 mm, paksuus 5 mm.	1600-l.
: 79	2	300/703	3	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassat eri sävyisiä vihreitä.	2	8.4 g		1700-1800 -l.
: 80	2	300/703	3	3	Kuona	Möykky		1	13.1 g		
: 81	2	300/704	3	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassa vihreää. Yksi paloista sulanut.	3	5 g		1700-1800 -l.
: 82	2	300/704	3	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	1	1.1 g		1700-1800 -l.
: 83	2	300/704	3	3	Kuona	Möykky		2	121 g		
: 84	2	299/704	3	4	Punasavi	Astia	Ruukun suureunapala. Ulkopinta profiloitu ja sisäpinnalla ruskeaa lasitetta.	1	5.6 g		1500-l.
: 85	2	299/704	3	4	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	3	3.3 g		1700-1800 -l.
: 86	2	299/704	3	4	Valkosavi	Liittupiipunvarsi		2	6.4 g		1600-1800-l.
: 87	2	299/704	3	4	Punasavi	Kaakeli?	Pala, jonka ulkopinnan lasite on sulanut.	1	9.5 g		
: 88	2	299/704	3	5	Savi		Harmaata savea. Ei ehjiä pintoja.	1	13.4 g		
: 89	2	299/703	4	3	Kuparilejeerin ki		Ohutta kuparilejeerinki levyä. Ontto pallonpuolikas, jonka keskellä on reikä.	1	0.1 g	Halkaisija 7 mm	

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 90	2	299/703	4	3	Punasavi		Astian tai kaakelin palanen. Toisella pinnalla matala ura.	1	2.5 g		
: 91	2	300/703	4	3	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinta silattu valkosavella, jonka päällä on väritöntä lasitetta.	1	3.3 g		
: 92	2	300/703	4	3	Kivisavi	Astia	Kylkipaloja. Suolalasetettuja Siegburg - kannun palasia, jotka käyvät yhteen.	2	18.4 g	Paksuus 5 mm	Palasen, jonka suolalasetus on palanut punaiseksi koordinaatit ovat 300.10/703.05.
: 93	2	300/703	4	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	1	0.3 g		1600-1700-l.
: 94	2	300/703	4	3	Lasi		Sulanutta lasia.	1	1.4 g		
: 95	2	300/703	4	3	Fajanssi		Lasite on sulanut.	1	1 g		1700-1800 -l.
: 96	2	300/703	4	3	Savi	Möykky	Vaaleanruskeaa savea, jossa sekoitteena hiekkaa ja pieniä kiviä.	1	5.4 g		
: 97	2	300/703	4	3	?		Ohut kaareva kappale, jossa sileä pinta.	1	0.4 g		
: 98	2	300/704	4	3	Hopea	Raha	2 öre. 1573/1574	1	2.7 g	Halkaisija 26 mm paksuus 1.5 mm	Koordinaatit X = 300.80 Y = 704.20 Z = 68 cm pinnasta.
: 99	2	300/704	4	3	Savi		Kylkipala. Palan massa tummanharmaata ja karkeasekoitteista. Sekoitteena mm. hiekkaa, kiviä ja kiillettä.	1	6.5 g		Rautakautista.
: 100	2	300/704	4	3	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinnalla vihertävä lasite ja ulkopinnalla rihlausta.	1	2.1	Paksuus 6 mm	1500-1600-l.
: 101	2	300/704	4	3	Lasi	Astia	Kylkipala. Lasimassa on kirkasta. Ulkopinnalla kaiverrettu koristeraita.	1	0.3 g	Paksuus 1.5 mm	1825-1875
: 102	2	300/704	4	3	Lasi	Astia	Kylkipala. Lasimassa väritöntä.	1	0.6 g		1700-1900-l.
: 103	2	300/704	4	3	Lasi	Pullo	Kylkipaloja. Lasimassa vihreää.	5	5.1 g		1700-1800 -l.

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 104	2	300/704	4	3	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää. Yhden palan reuna retusoitu.	4	2.3 g		1600-1800-l.
: 105	2	300/704	4	3	Lasi		Sulanutta lasia.	1	0.6 g		
: 105	2	300/704	4	3	Savi/kuona		Palanen harmaata savea, jonka toisen pinnan lasite on sulanut.	1	1 g		
: 107	2	300/704	4	3	Kuona		Huokoista savikuonaa.	1	2.3 g		
: 108	2	300/704	4	3	Kuona		Plastisia kuonamöykkyjä.	7	38.7 g		
: 109	2	Kk. 2	0	0	Lasi	Ikkuna	Retusointia yhdellä sivulla.	1	4.8 g		1500-1600-l.
: 110	2	Kk. 2	0	0	Lasi	Ikkuna		1	3.9		1500-1600-l.
: 111	3	278/700	0	0	Punasavi	Astia	Kylkipaloja	2	4.6 g		1800-1900-l.
: 112	3	278/700	0	0	Fajanssi	Astia	Reuna- ja kylkipala.	2	6.9 g		1700-1900-l.
: 113	3	278/700	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassat vaaleanvihreää.	4	1.4 g		1700-1800-l.
: 114	3	278/701	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	3	3.0 g		1700-1800 -l.
: 115	3	278/702	0	0	Punasavi	Astia	Reunapala ja kylkipaloja.	5	16.4 g		1800-1900-l.
: 116	3	278/702	0	0	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	4	4.1 g		1700-1900-l.
: 117	3	278/702	0	0	Lasi	Pullo	Lasimassat vihreää ja ruskeaa.	3	3.6 g		1800-1900-l.
: 118	3	278/702	0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassat vaalean vihertäviä.	8	5.2 g		
: 119	3	278/700	1	1	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	4	3.8 g		1700-1800 -l.
: 120	4		0	0	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja.	3	6.2 g		1900-l.
: 121	4		0	0	Lasi	Ikkuna	Lasimassa vaaleanvihreää.	1	1 g		1700-1800 -l.
: 122		Kk. 1	0	0	Lasi	Astia		1	1.4 g		

KM	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Paino	Mitat	Muuta
: 123			0	0	Lasi		Sulaneita lasin paloja.	5	5.2 g.		Pintapöytä löytöjä käräjätalon vierestä.
: 124			0	0	Lasi	Pullo		2	3.5 g		Pintapöytä löytöjä terassilta päärakennuksen vierestä.
: 125			0	0	Lasi	Ikkuna		1	0,5 g		Pintapöytä löytöjä terassilta päärakennuksen vierestä.
: 126			0	0	Kivisavi	Astia		1	13.4 g		Pintapöytä löytöjä. Källand. 1300-1500-l.
: 127			0	0	Fajanssi	Astia		2	7.5 g		Pintapöytä löytöjä. Källand.
: 128			0	0	Pii	Piilukon katkelma		1	2.3 g		Pintapöytä löytö Niemipellolta.

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI, JUTIKKALA 1999
G. HAGGRÉN 1999**

KOKKOMÄEN KALMISTOLÖYTÖJEN LUETTELO

KM 32033: 1-3

1. Koekuoppa 2. (pohjoisrinne)	Palanut luu	5 kpl	3,4 g
2. Koekuoppa 3. (harjanteen laki)	Saviastian pala	1 kpl	4,4 g
3. Koekuoppa 3. (harjanteen laki)	Palanut luu	24 kpl	8.7 g

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI), JUTIKKALA 1999
G. HAGGRÉN 1999**

LIITE 5.

LUULUETTELO

Nro	Alue	Ruutu	Krs	Yhteys	Laji	Paino g
1		1 310/703		0	0 Palamaton luu	11
2		1 312/704		1	2 Palamaton luu	0.5
3		1 310/703		2	4 Palamaton luu	4
4		2 299/703		0	0 Palamaton luu	66
5		2 299/704		0	0 Palamaton luu	70
6		2 300/703		0	0 Palamaton luu	9
7		2 300/704		0	0 Palamaton luu	101
8		2 299/704		1	3 Palamaton luu	22
9		2 300/704		1	3 Palamaton luu	450
10		2 300/704		1	3 Palanut luu	
11		2 299/704		2	3 Palamaton luu	63
12		2 299/704		2	3 Palanut luu	1
13		2 300/703		2	3 Palamaton luu	88
14		2 300/703		2	3 Palanut luu	1
15		2 300/704		2	3 Palamaton luu	51
16		2 300/704		2	3 Palanut luu	0.5
17		2 299/703		3	3 Palamaton luu	67
18		2 299/704		3	3 Palamaton luu	257
19		2 299/704		3	4 Palamaton luu	63
20		2 299/704		3	4 Palanut luu	1
21		2 300/703		3	3 Palamaton luu	63
22		2 300/703		3	3 Palanut luu	1
23		2 299/703		4	3 Palamaton luu	1170
24		2 299/704		4	3 Palamaton luu	207

25	2	299/704	4	3	Palanut luu	0.5
26	2	300/703	4	3	Palamaton luu	117
27	2	300/704	4	3	Palamaton luu	405
28	2	300/704	4	3	Palanut luu	0.5
29	3	278/700	Pintamulta	3	Palamaton luu	9
30	3	278/701	Pintamulta	3	Palanut luu	2
31	3	278/702	Pintamulta	3	Palamaton luu	24
32	3	278/700	Hiek. multa	3	Palamaton luu	32

YHTEYSLUETTELO

ALUE 1

Y0 Pintamulta.

Y1 Tiivistä ruskeaa hiekansekaista multaa. Kerros pintamaan alla kivijalan eteläpuolella. Kerros rajautuu kivijalkaan. Täyttemaata. Löydöt: 1700-1800 -l ikkunaliasia ja kaakelin takaosan kiinnityslistaa.

Y2 Irtonaista mustaa multaa, jonka seassa on runsaasti tiilenpaloja ja lohkokiviä. Kerros kivijalan päällä ja pohjoispuolella. Täyte- tai purkukerros. Löydöt: 1700-1800 -l fajanssia, pullo- ja ikkunaliasia ja kuonaa.

Y3 Irtonaista harmaata hiekansekaista multaa, jonka seassa on vähän tiilenpaloja Kivijalan pohjoispuolella. Täyttemaata. Ei löytöjä.

Y4 Tiivistä vaalearuskeaa hiekkaa, jonka seassa hiiltä ja pieniä kiviä (halk. 1 - 5 cm). Kivijalan eteläpuolella. Kerros rajautuu kivijalkaan. Täyte- tai tasoitemaata. Löydöt: 1700-1800 -l fajanssia ja pullo- ja ikkunaliasia.

Y5 Irtonaista rusehtavaa hiekkaista multaa. Kivijalan kivien välissä. Täyttemaata tai valunut kivien väliin ylemmistä kerroksista. Ei kaivettu pois.

Y6 Tiivistä harmaata savea, jonka seassa vähän tiiltä ja hiiltä. Alimpana kivijalan eteläpuolella. Kerroksen Y4 ja Y3 alla. Ei kaivettu pois.

ALUE 2

Y0 Pintamulta. Löydöt: 1700 - 1800 -l fajanssiastian paloja, pullo- ja ikkunaliasia ja kaakelin takaosan kiinnityslistaa.

Y1 Tiivistä vaaleanruskeaa hiekkaa. Täyttemaata alueen länsilaidalla kerroksen Y3 päällä. Ei löytöjä.

Y2 Tiivistä tummanharmaata multaista savea. Savilinssi Y1:n ja Y3:n päällä. Ei löytöjä.

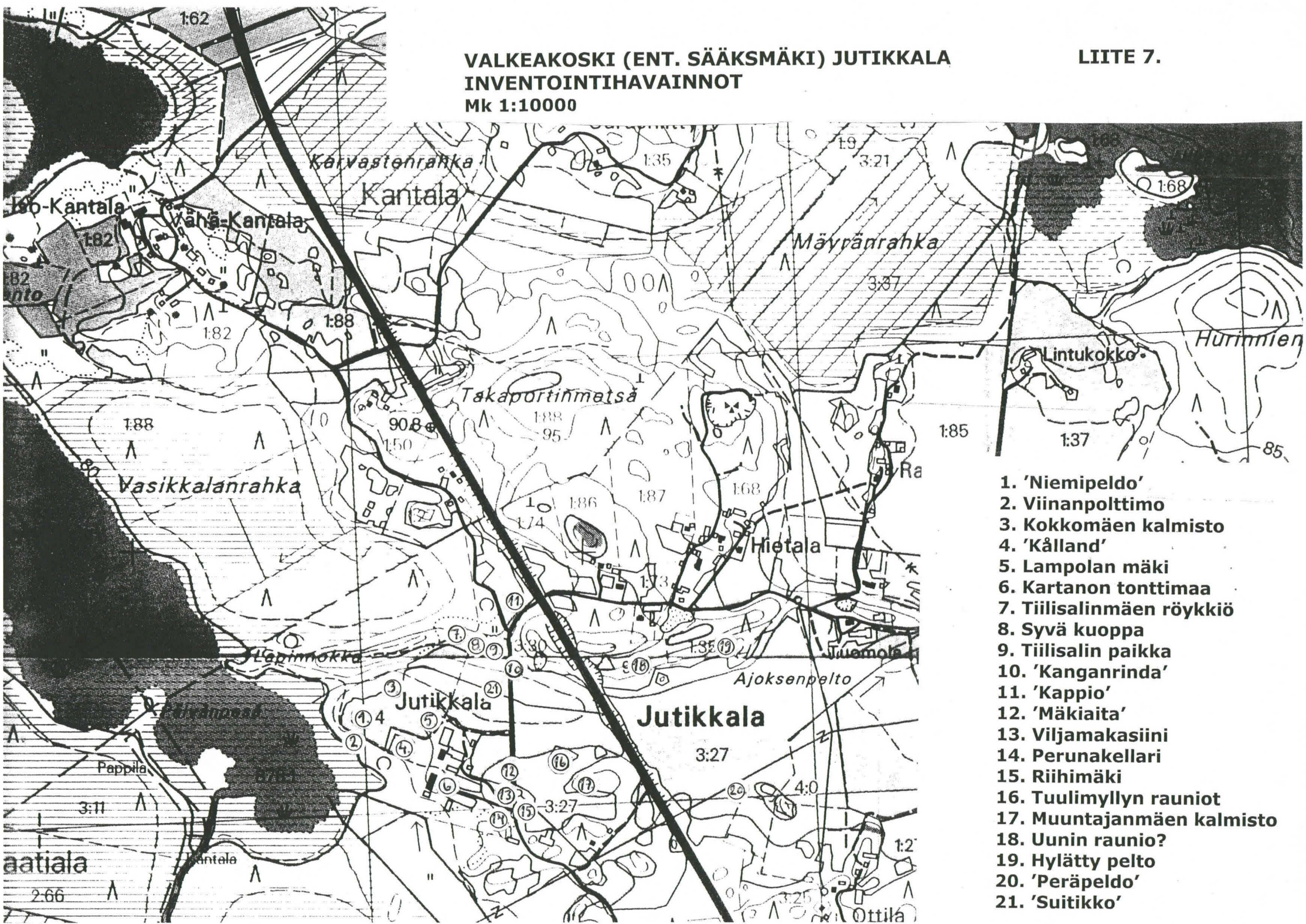
Y3 Irtonaista harmaata hiekansekaista multaa, joukossa tiilenpaloja ja kiviä. Täyttemaata koko alueella. Löydöt : hopearaha vuodelta 1573/1574, kuparilejeerinkipala, punasavi-, fajanssi- ja kivilasiasian paloja, karkeaa rautakauden tyyppistä keramiikkaa, astia-, pullo- ja ikkunaliasia, liitupiipunvarsia, kaakelin paloja, savitiivistettä ja kuonaa. Löydöt ajoittuvat rautakauden lopulta 1800-luvulle.

Y4 Tiivistä harmaata hiekansekaista savea. Savilinssi Y3:n sisällä. Täyttemaata. Löydöt: Punasaviastian paloja, ikkunaliasia ja liitupiipunvartta. Löydöt ajoittuvat 1500 - 1800 -luville.

Y5 Pohjamaata. Sora/moreeni.

**VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI) JUTIKKALA
INVENTOINTIHAVAINNOT
Mk 1:10000**

LIITE 7.

1. 'Niempeldo'
2. Viinanpolttimo
3. Kokkomäen kalmisto
4. 'Källand'
5. Lampolan mäki
6. Kartanon tonttimaa
7. Tiilialinmäen röykkiö
8. Syvä kuoppa
9. Tiilialin paikka
10. 'Kanganrinda'
11. 'Kappio'
12. 'Mäkiäita'
13. Viljamakasiini
14. Perunakellari
15. Riihimäki
16. Tuulimyllyn rauniot
17. Muuntajanmäen kalmisto
18. Uunin raunio?
19. Hylätty pelto
20. 'Peräpelto'
21. 'Suitikko'